

บทที่ 4

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นใน

โดยที่อำเภอในจังหวัดพระนครแบ่งออกเป็นอำเภอชั้นในและอำเภอชั้นนอก อำเภอชั้นในอยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด อำเภอชั้นนอกส่วนใหญ่อยู่นอกเขตเทศบาล ดังนั้น การดำเนินการปกครองอำเภอจึงแตกต่างกัน อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในจังหวัดพระนคร จึงไม่เหมือนกัน โดยทั่วไปแล้วงานในหน้าที่ของนายอำเภอนับว่ามีอยู่อย่างกว้างขวางมาก งานทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานใหญ่หรืองานเล็กตกเป็นภาระแก่อำเภอทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะว่า ราชการบริหารส่วนกลางเป็นผู้ออกนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน เมื่อประสงค์จะให้การปกครองเป็นไปตามนโยบายก็จะสั่งการมายังจังหวัด จังหวัดก็ส่งต่อไปยังอำเภอ อำเภอจึงมีหน้าที่รับงานทั้งในค่านโยบายและงานประจำไปปฏิบัติให้บรรลุผล จึงปรากฏว่า อำเภอมีภาระอันหนักในการปฏิบัติราชการให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย¹ งานในหน้าที่ของ อำเภอเป็นงานในระดับการติดต่อระหว่างราชการกับประชาชนโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจ ของการปกครอง และเป็นหน่วยงานที่นำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บรรลุผลอย่างแท้จริง

กฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอไว้อย่างกว้าง ๆ ก็คือพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมรวม 4 ฉบับ ฉบับสุดท้ายคือพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2499 ซึ่งได้บัญญัติ อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอไว้ 3 ประการคือ²

¹ พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ "ผู้นำกับทุกขั้วรุ่งสุช" ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย 2508 (พระนคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2508) หน้า 46.

² "พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74 ตอนที่ 11 (29 มกราคม, 2500) มาตรา 8.

1. บริหารราชการแผ่นดินตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน และถ้ากฎหมายใดมิได้บัญญัติไว้ว่า การปฏิบัติตามกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ ก็ให้พึงเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ๆ ด้วย

2. บริหารราชการแผ่นดินตามคำสั่ง คำแนะนำชี้แจงของผู้ว่าราชการจังหวัด และคำแนะนำชี้แจงของผู้มีหน้าที่ตรวจราชการอื่น ๆ ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัด คณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมาย ในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบแบบแผน คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของคณะรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม

3. ควบคุมดูแลการบริหารส่วนท้องถิ่นในอำเภอนั้นตามกฎหมาย

ก. อำนาจหน้าที่ของอำเภอตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน

หมายถึงอำนาจซึ่งกฎหมายต่าง ๆ บัญญัติไว้ว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายเฉพาะเรื่องที่ตราออกมาใช้บังคับ เช่นพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด นอกจากนี้ยังรวมถึงอำนาจหน้าที่ซึ่งกฎหมายมิได้ระบุไว้ว่าเป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะอีกด้วย กฎหมายที่บัญญัติอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอนั้น มีทั้งกฎหมายในทางการปกครองโดยตรงและกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย แต่กฎหมายที่เป็นหลักสำคัญมีอยู่ 2 ฉบับ คือพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินวางหลักใหญ่ ๆ ที่นายอำเภอต้องปฏิบัติเอาไว้ ส่วนพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่มุ่งในการปกครองท้องที่เป็นสำคัญ จึงบัญญัติอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการปกครองท้องที่ไว้อย่างละเอียด

ในวรรค 2 มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2499 ได้บัญญัติไว้ว่า ถ้ากฎหมายใดมิได้ระบุไว้ว่าการปฏิบัติตามกฎหมายนั้น ๆ เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะก็ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นด้วย หมายความว่า เมื่อมีกฎหมายหรือระเบียบใด ๆ ระบุไว้ว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอแล้ว นายอำเภอจะต้องปฏิบัติตามที่กฎหมายนั้นบัญญัติไว้ แต่

ในกรณีกฎหมายนั้นมิได้ระบุตัวผู้รักษาการตามกฎหมายไว้ก็ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอ การที่ต้องบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันการปิดความรับผิดชอบ แต่เป็นภาระหนักแก่นายอำเภอที่จะต้องรับผิดชอบมากขึ้น อย่างไรก็ตามนับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าการที่จะให้การปฏิบัติตามกฎหมายนั้นบรรลุผลก็จะต้องมีผู้บังคับใช้กฎหมายนั้น เมื่อมีการละเมิดกฎหมายเกิดขึ้นก็จะมีผู้รับผิดชอบทำการบังคับจับกุมลงโทษ แมแต่พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ก็ได้บัญญัติไว้ว่า "...แม่พระราชากำหนดกฎหมายใดมิได้ระบุไว้ในพระราชกำหนดกฎหมายนั้น ๆ ว่าเป็นหน้าที่ของผูใด ก็ให้พึงเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอที่จะรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินั้น"³

ความในวรรค 2 มาตรา 8 ผกครองจะมีความหมายดังกล่าวแล้ว ยังมีความหมายรวมถึงในกรณีซึ่งอำเภอนั้นยังมิได้มีการจัดตั้งส่วนราชการบางประเภทขึ้นในอำเภอ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่างานในค่านั้น ๆ ยังมีน้อย หรือด้วยเหตุผลประการอื่นใดก็ดี เมื่อมีกรณีที่จะต้องปฏิบัติเกิดขึ้น ก็ถือว่านายอำเภอจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องนั้น ๆ แทน

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 ได้บัญญัติไว้ว่าการจัดการปกครองอำเภอนอกจากที่กล่าวไว้ในกฎหมายนี้แล้ว ให้ดำเนินไปตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องที่⁴ ซึ่งก็หมายถึงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นั้นเอง การที่บัญญัติไว้เช่นนี้เป็นการหลีกเลี่ยงเรื่องการกำหนดรายละเอียดในการปกครองไว้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพราะมีกฎหมายเฉพาะเรื่องวางระเบียบในเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียดชัดเจนแล้ว

ข. อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการบริหารราชการแผ่นดินตามคำสั่งและคำแนะนำชี้แจงของผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจการอื่น ๆ

ในเรื่องนี้ กฎหมายได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดไว้ว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดมีหน้าที่ควบคุมดูแลราชการแผ่นดินอันเป็นอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล ซึ่ง

³ "พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 31 (18 กรกฎาคม, 2457) มาตรา 132.

⁴ "พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 69 ตอนที่ 16 (11 มีนาคม, 2495) มาตรา 45.

เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐบาลในจังหวัดนั้นปฏิบัติ และในการนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่ตรวจ
 แนะนำ ชี้แจง และสั่งให้เจ้าหน้าที่ในจังหวัดนั้นปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ
 แบบแผน คำสั่ง และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม
 ต่าง ๆ⁵ การที่บัญญัติไว้เช่นนี้ประสงค์ที่จะให้จังหวัดใดควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของอำเภอ
 ในจังหวัดนั้นให้บรรลุผลสมความมุ่งหมาย และเพื่อให้เป็นการประสานงานของอำเภอใน
 จังหวัดอีกด้วย เช่นการทำนุบำรุงท้องที่ การคมนาคม การปราบปรามโจรผู้ร้าย คั้งนั้น
 นายอำเภอจึงต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้มีหน้าที่ตรวจการอื่น ๆ นอก
 จากนี้การที่นายอำเภอต้องปฏิบัติตามคำสั่งคำแนะนำชี้แจงของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็เนื่องจาก
 ว่า การบริหารราชการมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องมีการแก้ไขและวางระเบียบปฏิบัติ
 ให้เหมาะสมกับกาลสมัยและสภาพของท้องที่ แต่มีข้อแม้บางอย่างหนึ่งก็คือ คำสั่ง คำแนะนำ
 ชี้แจงนั้น จะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบแบบแผน ตลอดจนคำสั่ง คำวินิจฉัยของคณะ
 รัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ

ค. อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการควบคุมดูแลการบริหารส่วนท้องถิ่น

ในอำเภอ

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเรื่องนี้ มีใ้ค้หมายความว่านายอำเภอมีอำนาจ
 เข้าไปควบคุมดูแลการบริหารส่วนท้องถิ่นใ้ค้ทุกประเภทและทุกระดับ นายอำเภอจะมีอำนาจ
 เข้าไปเกี่ยวของใ้ค้เพียงใ้ค้และใ้ค้โดยวิธีการเช่นใ้ค้ ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายในเรื่งนี้
 กำหนดไว้เท่านั้น ในปัจจุบันนี้ราชการบริหารส่วนท้องถิ่นมีอยู่ 4 ประเภทคือ องค์การ
 บริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดพระนคร
 อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเรื่งนี้มีน้อย เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล
 ไม่มีในเขตจังหวัดพระนคร ส่วนสุขาภิบาลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นนายอำเภอไม่

⁵ "พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2499"

เพียงแต่ทำหน้าที่ในการควบคุมเท่านั้น แต่ได้เข้าไปดำเนินงานเสียเองที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ ให้อำนาจไว้ อาทิ นายอำเภอ ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการสุขภาพโดยตำแหน่ง

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอไทยทั่ว ๆ ไปซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า มีอยู่อย่างมากมายและยุ่งยากสลับซับซ้อน เพราะกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่ตราออกมาใช้บังคับมีอยู่มาก กระจุกกระจายกันอยู่มิได้รวบรวมไว้เป็นระเบียบ นอกจากนี้บรรดา กฎหมาย ขอบบังคับและระเบียบการต่าง ๆ มีการยกเลิก แก้ไขเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และความเจริญของบ้านเมือง นายอำเภอจึงมีภาระที่จะต้องติดตามและคอยทำความเข้าใจอยู่ตลอดเวลา

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นใน นับว่ามีอยู่น้อยมาก เพราะอำเภอชั้นในอยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด เทศบาลจึงรับหน้าที่ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ไปจัดทำตามพระราชบัญญัติเทศบาล นอกจากนี้ราชการบริหารส่วนกลางซึ่งดำเนินการบริหารครอบคลุมไปทั่วประเทศ ยังดำเนินการในคานต่าง ๆ เสียเองบ้าง อันเนื่องมาจากเป็นท้องที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับส่วนกลางประการหนึ่ง และความต้องการความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติราชการอีกประการหนึ่ง ดังนั้นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นใน จึงเหลือเพียงการปฏิบัติงานประจำบางอย่างเท่านั้น อย่างไรก็ตามแม้ว่างานที่นายอำเภอต้องปฏิบัติจะมีน้อยประเภทแต่ปริมาณของงานก็มีมาก เพราะอำเภอชั้นในเป็นเขตที่มีชุมชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นในแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

- (1) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครอง
- (2) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการทะเบียนต่าง ๆ
- (3) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปรับปรุงส่งเสริมอาชีพ
- (4) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงท้องที่
- (5) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน
- (6) อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรายงาน

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอตั้งที่กล่าวมานี้ อำเภอนั้นในมิได้อยู่อย่างครบถ้วน ตามกฎหมายเหมือนจังหวัดอื่น ๆ หรือในเขตอำเภอนั้นนอก อำนาจหน้าที่ที่จะกล่าวต่อไปนี้จะกล่าว เฉพาะส่วนที่อำเภอนั้นในท้องปฏิบัติอยู่นั้น

1. อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการปกครอง

งานในด้านการปกครองของนายอำเภอตามกฎหมายมีอยู่อย่างกว้างขวางมาก แต่ในเขตอำเภอนั้นในงานด้านการปกครองมีอยู่เพียงไม่มากนัก ซึ่งมีงานประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การจัดตั้งตำบล

หน้าที่ของนายอำเภอในการจัดตั้งตำบลมิใช่งานที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เพราะการจัดตั้งตำบลมิได้เกิดขึ้นบ่อยนัก กระทรวงมหาดไทยได้วางระเบียบการจัดตั้งตำบลไว้อย่างละเอียด มีหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัดกุม ถ้าหากว่ามีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งตำบลขึ้นใหม่ เพื่อสะดวกต่อการปกครอง และเป็นการอำนวยความสะดวกต่อประชาชนแล้ว นายอำเภอจะต้องพิจารณาถึงเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องตั้งตำบลขึ้นใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงเขตท้องที่ การยุบตำบล เพื่อใช้ประกอบการขอจัดตั้งตำบล นายอำเภอจะต้องสำรวจข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเสนอประกอบการพิจารณา เช่น จัดทำสถิติต่าง ๆ ทำแผนที่แสดงสภาพของท้องที่ จำนวนพลเมือง จำนวนเนื้อที่ เงินภาษีบำรุงท้องที่ รวมทั้งอาณาเขตและเครื่องหมายแสดงเขตตำบล เมื่อรวบรวมครบถ้วนแล้ว นายอำเภอจะต้องส่งรายละเอียดในการขอจัดตั้งตำบลนั้นไปให้จังหวัดพิจารณา ถ้าจังหวัดเห็นชอบก็จะส่งไปยังกระทรวงมหาดไทยเพื่อพิจารณา ถ้าหากกระทรวงมหาดไทยเห็นเป็นการสมควรจัดตั้งตำบลขึ้นใหม่ตามที่นายอำเภอเสนอมา ก็จะทำเป็นประกาศกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งตำบลขึ้นใหม่ ถ้าเป็นตำบลในเขตอำเภอนั้นนอก นายอำเภอจะต้องดำเนินการจัดตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปกครองตำบลและหมู่บ้านต่อไปตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่

การจัดตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอ

เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอขึ้นใหม่ เป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องดำเนินการตามระเบียบแบบแผน หน้าที่ของนายอำเภอในการจัดตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอก็คือ นายอำเภอจะต้องพิจารณาเหตุผลและความจำเป็นในการขอตั้ง

อำเภอหรือกิ่งอำเภอขึ้นใหม่ นายอำเภอจะต้องทำการสำรวจข้อมูลและสถิติต่าง ๆ เพื่อประกอบการศึกษา เช่นสภาพท้องที่ เนื้อที่ จำนวนพลเมือง เงินผลประโยชน์ของแผ่นดิน จำนวนโรงเรียน วัด โรงงานอุตสาหกรรม ตลาดชุมนุมชน สถานที่สำหรับตั้งที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น นอกจากนี้ยังจะต้องพิจารณาถึงวิธีการใดมาซึ่งที่ดิน งบประมาณในการก่อสร้าง สถานที่ราชการของอำเภอ ศาลภูมิต่าง ๆ อัตราค่าตั้งเจ้าหน้าที่ นายอำเภอจะต้องเสนอเรื่องราวขอจัดตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอพร้อมควยสถิติต่าง ๆ แผนที่แสดงเขตตำบลที่รวมกันเข้าเป็นเขตการปกครองของอำเภอ ตลอดจนแผนที่ดินซึ่งจะใช้เป็นที่ก่อสร้างสถานที่ราชการส่งไปยังจังหวัดเพื่อพิจารณาต่อไป เมื่อจังหวัดเห็นชอบด้วยก็จะส่งไปยังกระทรวงมหาดไทยพร้อมกับรายละเอียดในการขอจัดตั้งอำเภอหรือกิ่งอำเภอขึ้นใหม่ ถ้ากระทรวงมหาดไทยเห็นชอบด้วยก็จะเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา ถ้าได้รับอนุมัติก็จะตราเป็นพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งอำเภอต่อไป

ในเขตอำเภอขึ้นใหม่มีการจัดตั้งอำเภอขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2509 คืออำเภอพญาไทซึ่งรวมเอาพื้นที่การปกครองบางตำบลในเขตอำเภอคูสิตและอำเภอบางกะปิเข้าด้วยกันยกเป็นเขตการปกครองอำเภอพญาไท

การปกครองท้องที่

การปกครองท้องที่ในเขตอำเภอขึ้นใหม่มีอยู่ไม่มากนัก นายอำเภอมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้⁶

(1) นายอำเภอต้องรักษาสถานที่ราชการ ทรัพย์สิน บริเวณสถานที่ราชการ และบรรดาหนังสือต่าง ๆ ให้เรียบร้อย หน้าที่ในเรื่องนี้ได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของเสมียนตราอำเภอ ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0309/ว.1364 ลงวันที่ 29 มกราคม 2507 เรื่องการแบ่งหน้าที่การงานแผนกปกครองอำเภอและกิ่งอำเภอ

(2) นายอำเภอจะต้องให้ราษฎรที่มีฐานะเข้าพบได้ทุกเมื่อ ถ้าราษฎรมาร้องทุกข์ นายอำเภอจะต้องให้ความสะดวกและช่วยเหลือ เพื่อให้ราษฎรเป็นที่ยังของราษฎร

⁶ "พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457" มาตรา 86 - 88.

อย่างแท้จริง เมื่อมีเรื่องขัดข้องหรือได้รับความเดือดร้อน ราษฎรจะมาแจ้งให้นายอำเภอทราบ ซึ่งนายอำเภอจะต้องต้อนรับและช่วยเหลือเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและระเบียบแบบแผน

(3) นายอำเภอต้องตรวจตราท้องที่ของตนเพื่อให้รู้ความเป็นไปในท้องที่นั้น ๆ การที่บัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อที่จะให้นายอำเภอได้ออกไปตรวจสอบความเป็นไปในอำเภอ เพื่อให้รู้สภาพของท้องที่ รู้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชน และเมื่อพบเห็นสิ่งบกพร่องจะได้แก้ไข

(4) นายอำเภอต้องเอาใจใส่ตรวจตราทุกข์สุขของราษฎร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องที่ของตน และรายงานให้รัฐบาลทราบถึงสภาพของอำเภอตามที่เป็นจริง เพื่อประโยชน์สุขของราษฎร และเพื่อประโยชน์ของทางราชการ

การสงเคราะห์ต่าง ๆ

งานในด้านการสงเคราะห์ของอำเภอชั้นในมีอยู่น้อย ส่วนใหญ่เป็นการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยต่าง ๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย โดยร่วมมือกับเทศบาลและตำรวจ ดำเนินการบรรเทาทุกข์ดังกล่าว เช่น จัดหาสถานที่พักอาศัยชั่วคราวให้แก่ผู้ประสบภัย จัดหาเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภคร่างต่าง ๆ ในเรื่องอื่น ๆ เช่น การสงเคราะห์เด็ก คนชรา คนไร้อาชีพ ซึ่งมีหน่วยงานของกรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการอยู่แล้ว นายอำเภอมีหน้าที่ส่งคนเหล่านั้นไปให้กรมประชาสงเคราะห์เพื่อให้ดำเนินการต่อไป หรือส่งไปนิคมสร้างตนเองตามแหล่งต่าง ๆ ของกรมประชาสงเคราะห์

การเปรียบเทียบความแพง

การเปรียบเทียบความแพงเป็นอำนาจของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นายอำเภอมีอำนาจเปรียบเทียบความแพงที่มีราคาทรัพย์สินที่พิพาทไม่เกิน 200 บาท ซึ่งเกิดขึ้นในอำเภอนั้น หรือจำเลยมีที่อยู่ในอำเภอนั้น หลักการในการเปรียบเทียบความแพง มีดังต่อไปนี้คือ⁷

(1) เมื่อโจทก์ร้องขอให้เรียกจำเลยมาว่ากล่าวเปรียบเทียบ นายอำเภอมีอำนาจออกหมายเรียกจำเลยมาเปรียบเทียบได้

⁷ "พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457" มาตรา 108.

(2) ถ้าโจทก์จำเลยยินยอมตกลงกันตามที่นายอำเภอเปรียบเทียบ ให้นายอำเภอบันทึกไว้ในสารบบความแพ่ง

(3) ถ้าใดตกลงยอมความแก่กัน แต่ยังมีข้อผูกพันหรือยึดมั่นอย่างใดต่อไปอีก นายอำเภอจะต้องทำใบมอบให้คู่กรณีถือไว้เป็นหลักฐาน เมื่อฝ่ายใดมิได้ปฏิบัติตามที่ตกลงกันไว้ อีกฝ่ายหนึ่งจะนำใบยินยอมนั้นไปฟ้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลบังคับตามคำยินยอมนั้น

(4) ถ้าคู่กรณีตกลงตั้งนายอำเภอหรือบุคคลใดเป็นอนุญาโตตุลาการ นายอำเภอจะต้องบันทึกข้อความที่คู่กรณีแต่งตั้ง ตลอดจนอำนาจที่คู่กรณีกำหนดให้อนุญาโตตุลาการไว้ในยอมความ และในสารบบความแพ่ง แล้วให้คู่กรณีลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน เมื่อใดที่คดีขึ้นสู่ศาลเป็นอย่างไร และคู่กรณีใดตกลงประนีประนอมเสร็จแล้วจะไป นายอำเภอจะต้องบันทึกผลการตกลงในสารบบความแพ่ง แล้วให้คู่กรณีลงลายมือชื่อไว้ ถ้าการตัดสินนั้นยังมีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติต่อไปจะต้องมอบใบยอมความให้คู่กรณีไว้

(5) ถ้าคู่กรณีที่สัญญาว่าจะยอมตกลงตามคำพยานหรือคำชี้ขาดของผู้ใด นายอำเภอมีอำนาจออกหมายเรียก หรือให้คู่กรณีนำผู้นั้นมาเบิกความหรือชี้ขาดได้ เมื่อผลการชี้ขาดเป็นอย่างไรให้บันทึกไว้ในสารบบความแพ่ง และให้คู่กรณีลงชื่อไว้

(6) คดีที่ใดเปรียบเทียบยินยอมแล้ว ให้ถือเสมือนเป็นคดีที่อนุญาโตตุลาการได้พิจารณาชี้ขาด ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะนำไปฟ้องร้องอีกไม่ได้

(7) ให้นายอำเภอเรียกค่าธรรมเนียมการเปรียบเทียบใดตามกฎหมายและมีอำนาจยกค่าธรรมเนียมเสียได้

(8) ถ้าในการเปรียบเทียบคู่กรณีไม่ตกลงกัน ก็ให้คู่กรณีไปฟ้องร้องต่อศาล นายอำเภอต้องบันทึกผลการเปรียบเทียบไว้ในสารบบความแพ่ง

การบำรุงส่งเสริมการศึกษา

ในเขตอำเภอชั้นในอาจกล่าวได้ว่านายอำเภอไม่ต้องทำหน้าที่ในการศึกษาแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะว่าเทศบาลใดดำเนินการในเรื่องการศึกษาชั้นประถมศึกษา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 เทศบาลใดตั้งศึกษาธิการแขวงขึ้นประจำทำงานอยู่ตามแขวงต่าง ๆ ในเขตเทศบาล ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งที่ทำการอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอต่าง ๆ การปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาเทศบาลเป็นศูนย์กลาง

การทั้งหมด เป็นคนว่าการแจ้งใหญ่ปกครองจัดส่งเด็กในเกณฑ์บังคับให้เขาเล่าเรียน การจัดหาสถานที่เรียน การควบคุมครู ควบคุมหลักสูตร และการควบคุมการสอน อำเภอจึงไม่ต้องทำหน้าที่ในด้านการศึกษา ตำแหน่งศึกษาธิการอำเภอซึ่งประจำอยู่ที่อำเภอก็ไม่ต้องทำหน้าที่อย่างใด ส่วนใหญ่มักจะไปช่วยปฏิบัติงาน ณ ที่ทำการศึกษาธิการจังหวัด หน้าที่ซึ่งอำเภอจัดทำอยู่บ้างได้แก่ การดำเนินการห้องสมุด การส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ กิจการลูกเสือ เป็นต้น

ความแตกต่างในเรื่องการศึกษาระหว่างอำเภอชั้นในกับอำเภอชั้นนอกและในเขตจังหวัดอื่น ๆ ก็คือ ในเขตอำเภอชั้นนอกนายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่วนโรงเรียนมัธยม โรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนอาชีวศึกษา และโรงเรียนฝึกหัดครูประเภทต่าง ๆ การบริหารงานขึ้นอยู่กับกรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการโดยตรง สำหรับในต่างจังหวัดศึกษาธิการจังหวัดทำหน้าที่ควบคุมการศึกษาทุกประเภท เป็นตัวแทนของกรมต่าง ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการโดยตรง ยกเว้นโรงเรียนอาชีวศึกษาบางแห่ง และโรงเรียนประเภทฝึกหัดครูทั่วประเทศ

งานเกี่ยวกับราชการทหาร

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเรื่องนี้เป็นไปตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการทหาร ในทางปฏิบัติแล้วอำเภอเป็นผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ แทนนายอำเภอ นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่เฉพาะตัวของนายอำเภอบางอย่างเท่านั้น อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเกี่ยวกับการรับราชการทหารมีในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การลงบัญชีทหารกองเกิน นายอำเภอจะต้องประกาศภายในเดือนกันยายนของทุกปี ให้บรรดาชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปีในพุทธศักราชใด จะต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายในเดือนพฤศจิกายนของปีพุทธศักราชนั้น นายอำเภอจะต้องปิดประกาศไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ และในที่เปิดเผยตามชุมชนในท้องที่นั้น เมื่อผู้ใดไปแสดงตนลงบัญชีทหารกองเกินแล้วนายอำเภอ

จะออกใบสำคัญทหารกองเกินหรือใบรับให้ผู้นั้นไว้เป็นหลักฐาน⁸

(2) การออกใบแทนใบสำคัญ ถ้าหากใบสำคัญทหารชั่วคราวหรือสูญหาย ผู้นั้นจะ
 ท้องแฉงต่อนายอำเภอท้องที่ เมื่อนายอำเภอได้สอบสวนแล้วก็ออกใบแทนใบสำคัญให้

(3) การขอผ่อนผันไปศึกษาต่างประเทศ ผู้ประสงค์จะขอผ่อนผันการรับราชการ
 ทหารเพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศ จะต้องยื่นคำร้องต่อนายอำเภอท้องที่ภูมิลำเนาทหารของ
 ตน เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องแล้วก็ส่งเรื่องราวไปยังจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดมี
 อำนาจที่จะพิจารณาอนุมัติผ่อนผันได้ เมื่อจังหวัดส่งการลงมายังอำเภอแล้ว นายอำเภอจึงจะ
 ดำเนินการผ่อนผันการรับราชการทหารได้⁹

(4) การแก้ชื่อตัวชื่อสกุลในใบสำคัญทหาร เมื่อผู้ใดได้รับอนุญาตให้เปลี่ยน
 ชื่อตัวชื่อสกุลจากนายทะเบียนแล้ว ผู้นั้นจะต้องนำหลักฐานเปลี่ยนนั้นไปแจ้งต่อนายอำเภอท้องที่
 ภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาต เพื่อนายอำเภอจะได้แก้ทะเบียนใบสำคัญให้

(5) การย้ายภูมิลำเนา ถ้าใครคงมีภูมิลำเนาทหารกองเกินไว้ที่อำเภอใดแล้ว หาก
 มีการย้ายที่อยู่หรือเปลี่ยนตำบล ผู้นั้นจะต้องแจ้งต่อนายอำเภอท้องที่ หรือให้เจ้าของบ้านที่
 ผู้นั้นออกไปหรือย้ายเข้ามาแจ้งแทนภายใน 30 วันก็ได้ สำหรับผู้ที่โยกย้ายไปตั้งหลักฐานทำ
 มาหากินน้อยต่างอำเภอกัน ประสงค์จะขอย้ายภูมิลำเนาทหารของตนเข้ามาอยู่ในที่ซึ่งตนทำ
 มาหากินอยู่นั้นก็ได้ โดยแจ้งต่อนายอำเภอแห่งท้องที่ที่ตนประสงค์จะย้ายภูมิลำเนาเข้ามา
 ทั่วตนเอง เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องแล้วก็ทำการสอบสวน ถ้าเห็นว่าผู้ขอย้ายภูมิลำ
 เนาทหารมิได้ประสงค์จะหลีกเลี่ยงการรับราชการทหาร ก็จะมีรับแจ้งและออกใบรับให้

⁸ "พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71
 ตอนที่ 13 (16 กุมภาพันธ์, 2497) มาตรา 16 - 17.

⁹ "พระราชกฤษฎีกามอบอำนาจในการผ่อนผันตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ
 รับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทำการแทน พ.ศ. 2509" ราช
 กิจจานุเบกษา ตอนที่ 25 (15 มีนาคม, 2509) มาตรา 4.

แล้วแจ้งต่อไปยังอำเภอท้องที่เดิมให้ทราบ¹⁰

(6) การเรียกบุคคลเข้ารับราชการทหาร ผู้ซึ่งมีบัญชีทหารกองเกินไว้ที่อำเภอแล้ว เมื่อมีอายุย่างเข้า 21 ปีในพุทธศักราชใด นายอำเภอจะต้องออกหมายเรียกทหารกองเกินตามบัญชีทหารกองเกินภายในเดือนตุลาคมของทุกปี เพื่อทำการคัดเลือกทหาร ทหารกองเกินจะต้องมารับหมายเรียกที่อำเภอด้วยตนเอง ถ้าไม่สามารถมารับด้วยตนเองได้จะต้องมอบให้ผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และเป็นผู้ที่พอจะเชื่อถือได้มารับหมายเรียกแทน

ในการดำเนินการคัดเลือกทหาร มีคณะกรรมการคัดเลือกทหารคณะหนึ่งประกอบด้วยหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด 1 คน นายอำเภอหรือผู้แทน 1 คน สัสดีจังหวัดหรือผู้แทน 1 คน นายตำรวจชั้นสัญญาบัตร 1 คน และแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่ง 1 คน หน้าที่ของนายอำเภอในฐานะกรรมการก็คือ การจัดสถานที่สำหรับทำการคัดเลือกทหาร จัดให้ผู้ที่มาทำการคัดเลือกให้รวมอยู่เป็นตำบลเพื่อฟังการเรียกชื่อ ตรวจบัญชีพร้อมกับกรรมการในหน้าที่สัสดีเวลาเรียกชื่อ สอบสวนผู้ร้องชื่อในเหตุต่าง ๆ พร้อมกับกรรมการในหน้าที่หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด¹¹

(7) การจ่ายสมุดกองหนุน เมื่อบุคคลใดได้รับราชการทหารครบตามเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมายแล้ว จะได้รับการปลดเป็นกองหนุน ผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมควยสัสดีจังหวัดจะออกหนังสือสำคัญการปลดเป็นกองหนุนให้ไว้เป็นหลักฐาน โดยส่งมายังอำเภอผู้รับจะต้องมารับที่อำเภอท้องที่ของตน ถ้าหากไปสำคัญชำรุดหรือสูญหายจะต้องแจ้งต่อนายอำเภอเพื่อขอรับใบแทน

¹⁰ "พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497" มาตรา 5 ข้อ 6

¹¹ "กฎกระทรวง (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2497 ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 25 (13 เมษายน, 2497) ข้อ 1.

การตรวจราชการของผู้มีอำนาจหน้าที่

นายอำเภอมีหน้าที่ต้องให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ตรวจราชการต่าง ๆ ซึ่งมาตรวจราชการที่อำเภอ เช่นรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ให้ตรวจ และคอยให้คำชี้แจงประกอบ การตรวจราชการแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ใดดังนี้ คือ¹²

(1) การตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ใ้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อประสานงานระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปรับปรุงแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายหรือโครงการ ศึกษาสภาพท้องถิ่นและประชาชน การตรวจเหล่านี้ได้แก่การตรวจงาน ตรวจบุคคล สถานที่ราชการ และตรวจข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง

(2) การตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง ได้แก่การตรวจงานบุคคล สถานที่ราชการ และงานเฉพาะเรื่อง นายอำเภอต้องปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายและระเบียบแบบแผน

(3) การตรวจราชการของปลัดจังหวัด เป็นการตรวจตราการปฏิบัติงานว่าปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือไม่ ทำการตรวจตัวบุคคล สถานที่ราชการ และสิ่งแก้ไขซ่อมบกพร่องต่าง ๆ

(4) การตรวจราชการของผู้ตรวจสอบการเงินกรมการปกครอง เป็นการตรวจสอบในด้านการเงิน การบัญชี งบประมาณ และพัสดุของราชการบริหารส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นงานของเสมียนตราอำเภอ

(5) การตรวจราชการของสรรพากรจังหวัด เป็นการตรวจสอบการเงิน ซึ่งเป็นการตรวจเป็นประจำทุกปี

(6) การตรวจราชการของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน มีการตรวจเป็นประจำทุกปีว่าได้ใช้จ่ายเงินถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนหรือไม่

¹² กรมการปกครอง งานในหน้าที่ตำแหน่งปลัดอำเภอ หน้า 7 - 8 (พิมพ์โรเนียว)

(7) การตรวจราชการของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่การตรวจราชการของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกระทรวง รองปลัดกระทรวง อธิบดี รองอธิบดี

การปกครองข้าราชการ

ในอำเภอหนึ่ง ๆ มีข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่เป็นจำนวนมาก นายอำเภอมีหน้าที่ในการปกครองข้าราชการในอำเภอให้เป็นไปตามกฎหมาย ได้แก่การดำเนินการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของอำนาจหน้าที่ในการปกครองข้าราชการมีดังต่อไปนี้

(1) การดำเนินการเกี่ยวกับผู้กระทำผิดวินัย พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ได้บัญญัติไว้ว่า ให้ผู้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่ดูแลและมีกระวังข้าราชการในบังคับบัญชาให้ปฏิบัติตามวินัย ถ้าวินัยผู้อยู่ในบังคับบัญชาทำผิดวินัย ผู้บังคับบัญชาจะต้องพิจารณาว่าความผิดของข้าราชการผู้นั้นอยู่ในอำนาจของคนที่จะลงโทษใดหรือไม่ ถ้าอยู่ในอำนาจที่จะลงโทษได้ จะต้องสั่งลงโทษแล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกสั่งลงโทษเห็นอกเห็นใจขึ้นไปทราบ ถ้าไม่อยู่ในอำนาจที่จะลงโทษได้ก็ให้รายงานต่อผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดเพื่อสั่งลงโทษ¹³

นายอำเภอมีฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการทั้งหมดในอำเภอ จึงมีอำนาจลงโทษข้าราชการในอำเภอที่ทำผิดวินัยได้ ขอบเขตอำนาจในการลงโทษของนายอำเภอกำหนดไว้ในบัญชีหมายเลข 4 ทายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497 นายอำเภอมีอำนาจลงโทษได้ดังนี้ คือ¹⁴

(ก) หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ (ชั้นโท) หรือเทียบเท่า ตักเงินเดือนได้ 20% เป็นเวลาไม่เกิน 2 เดือน

(ข) ปลัดอำเภอตรี หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ (ชั้นตรี) หรือผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่า ตักเงินเดือนได้ 15% เป็นเวลาไม่เกิน 4 เดือน

¹³ "พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 71 ตอนที่ 17 (ฉบับพิเศษ, 15 สิงหาคม, 2497) มาตรา 93.

¹⁴ บัญชีหมายเลข 4 ทายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2497.

(ค) ปลัดอำเภอจัตวา หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ (ชั้นจัตวา) เสมียนพนักงานหรือผู้ดำรงตำแหน่งเทียบเท่า คัดเงินเดือนได้ไม่เกิน 10% เป็นเวลาไม่เกิน 6 เดือน

(2) นายอำเภอเป็นกรรมการสอบสวนข้าราชการที่ต้องหาว่าหย่อนความสามารถ บกพร่องในหน้าที่ หรือประพฤติไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ แล้วทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชาต่อไป

(3) พิจารณาและดำเนินการเกี่ยวกับการลาของข้าราชการ เช่น การลาป่วย ลากิจ ลาอุปสมบท การลาศึกษาต่อ

(4) ดำเนินการในเรื่องการพิจารณาความดีความชอบ การเลื่อนชั้น เลื่อนเงินเดือน การขอบำเหน็จ การขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์

(5) การดำเนินการในเรื่องสวัสดิการของข้าราชการ

(6) การจัดทำทะเบียนข้าราชการในอำเภอ และการออกบัตรประจำตัวให้แกข้าราชการ

(7) การฝึกอบรมข้าราชการ

(8) การควบคุมการลงสมุดเวลาทำงาน

การดำเนินการเลือกตั้ง

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นในเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด ซึ่งจะกล่าวในบทที่ 5 ต่อไป

อำนาจหน้าที่ในการปกครองของนายอำเภอชั้นใน นอกจากที่กล่าวมานี้ยังมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ อีกบ้าง ได้แก่ งานเกี่ยวกับความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศชาติ การประชุมอบรมราษฎร การส่งเสริมการศึกษา การประชาสัมพันธ์ การจัดเวรยามรักษาสถานที่ราชการ เป็นต้น

2. อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเกี่ยวกับการทะเบียนต่าง ๆ

งานทะเบียนนับว่าเป็นงานหลักของอำเภอชั้นใน และมีปริมาณงานมากเป็นพิเศษ งานทะเบียนที่นายอำเภอชั้นในจัดทำอยู่ไม่ใ้มีครบทุกอย่างเหมือนกับในเขตอำเภอชั้นนอกและในต่างจังหวัด ซึ่งแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้คือ

- (1) การทะเบียนศาลเจ้า
- (2) การทะเบียนนิติกรรม
- (3) การทะเบียนชื่อบุคคล
- (4) การทะเบียนพินัยกรรม
- (5) การทะเบียนสัควาหนะ
- (6) การทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน
- (7) การทะเบียนครอบครัว
- (8) ทะเบียนมัสยิด

การปฏิบัติหน้าที่ของนายอำเภอเกี่ยวกับการทะเบียนประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ กฎหมายได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอ แต่ในทางปฏิบัติ นายอำเภอมิได้เป็นผู้ปฏิบัติงานเหล่านี้ทั้งหมด ไ้มอบให้ปลัดอำเภอคนหนึ่งจัดทำ และไ้มอบอำนาจบางอย่างให้ปลัดอำเภอทำแทนนายอำเภอได้

การทะเบียนศาลเจ้า

การจดทะเบียนศาลเจ้าสืบเนื่องมาจากพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ให้อำเภอตรวจตราอุคหนุนที่วัดหรือที่กุศลสถานอย่างอื่น ซึ่งเป็นของสำหรับมหาชน ต่อมาไ้มีกฎเสนาบดีกระทรวงนครบาลออกใช้บังคับในส่วนที่ว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2463 กฎเสนาบดีฉบับนี้บังคับให้จดทะเบียนศาลเจ้าเฉพาะศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ในที่ดินของรัฐบาล หรือตั้งอยู่ในที่ดินของเอกชนแต่เอกชนยกที่ดินนั้นให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาล ส่วนศาลเจ้าที่อยู่ในที่ดินของเอกชนไม่ต้องจดทะเบียน¹⁵

¹⁵ "กฎเสนาบดีว่าด้วยกุศลสถานชนิดศาลเจ้า" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 (24 เมษายน, 2464) ขอ 3.

การจดทะเบียนศาลเจ้าในเขตอำเภอชั้นในเป็นหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย นายอำเภอมีหน้าที่เกี่ยวของควยในกรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้¹⁶

(1) นายอำเภอมีหน้าที่รับเรื่องราวการอุทิศที่ดินและศาลเจ้าให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาล เมื่อผู้ใดประสงค์จะขายที่ดินอันเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าให้แก่รัฐบาล ต้องยื่นเรื่องราวเป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายอำเภอท้องที่ ที่ที่ดินนั้นตั้งอยู่ โดยระบุชื่อ ที่อยู่ของผู้ที่จะอุทิศที่ดินให้ รายละเอียดของที่ดินที่จะอุทิศให้ พร้อมทั้ง โฉนดหรือหลักฐานสำคัญสำหรับที่ดินนั้นควย เมื่อนายอำเภอได้รับเรื่องราวแล้ว ก็จะส่งคำร้องพร้อมทั้งเอกสารสำคัญมายังจังหวัด เพื่อส่งต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยต่อไป

(2) ผู้ใดจะสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ในที่ซึ่งอันเป็นที่ตั้งของศาลเจ้า ซึ่งอยู่ในความปกครองของรัฐบาล จะต้องแจ้งความประสงค์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายอำเภอท้องที่เสียก่อน และจะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยเสียก่อนจึงจะทำการนั้นได้

(3) ในการแต่งตั้งผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลเจ้า ใหญ่ที่ประสงค์จะเป็นผู้จัดการ หรือผู้ตรวจตราสอดส่องยื่นเรื่องราวต่อนายอำเภอท้องที่เพื่อให้ นายอำเภอสอบสวนคุณลักษณะและความสามารถ แล้วส่งมายังกระทรวงมหาดไทยเพื่อทำการแต่งตั้ง

(4) ในการทำทะเบียนศาลเจ้า นายทะเบียนต้องทำทะเบียนไว้ 3 ชุด คนฉบับเก็บไว้ที่อำเภอ ส่งไปยังจังหวัดชุดหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยชุดหนึ่ง เมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการอย่างใด นายอำเภอจะต้องทำทะเบียนเพิ่มเติมแล้วส่งไปยังหน่วยต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

(5) เงินรายไคต่าง ๆ ของศาลเจ้า ใหญ่ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องนำส่งอำเภอภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับเงิน นายอำเภอจะต้องนำส่งกระทรวงมหาดไทยต่อไป

¹⁶ เรื่องเดียวกัน ข้อ 5, 6, 13.

การทะเบียนนิติกรรม

การจดทะเบียนนิติกรรมเป็นการปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เรื่อง เอกเทศสัญญา ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดตัวบุคคลในการปฏิบัติหน้าที่เอาไว้ว่าเป็นของผู้ใด งานนี้จึงตกเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ การจดทะเบียนนิติกรรมในหน้าที่ของอำเภอเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การซื้อขาย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 456 ใ้บัญญัติในเรื่องการซื้อขายไว้ว่า การซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานถือว่าเป็นโมฆะ และให้ใช้ถึงการซื้อเรือกำปั่น หรือเรือที่มีระวางตั้งแต่ 6 ตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์ที่มีระวางตั้งแต่ 5 ตันขึ้นไป รวมถึงการซื้อขายแพและสัตว์พาหนะควาย ดังนั้นการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ทั้งที่ระบุไว้จึงต้องทำหนังสือสัญญาซื้อขายและจดทะเบียนที่อำเภอ ส่วนการซื้อขายที่ดินในจังหวัดพระนคร ต้องไปจดทะเบียนที่สำนักงานที่ดินจังหวัดพระนคร

(2) การขายฝากและไถ่ถอน การขายฝากและไถ่ถอนที่ต้องจดทะเบียนจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 491 - 502 ซึ่งกำหนดเงื่อนไขในการขายฝากและไถ่ถอนเอาไว้ เช่นระยะเวลาในการไถ่ถอน ผู้มีสิทธิไถ่ถอน ค่าธรรมเนียมในการขายฝากและไถ่ถอน หลักการสำคัญในเรื่องนี้ก็คือสำหรับอสังหาริมทรัพย์ การขายฝากห้ามไถ่ถอนเมื่อครบกำหนด 10 ปีนับแต่วันซื้อขาย ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ห้ามไถ่ถอนเมื่อครบ 3 ปี

(3) การยกให้ การจดทะเบียนการยกให้ไม่จำเป็นทุกกรณีไป จะต้องจดทะเบียนก็ต่อเมื่อกฎหมายกำหนดไว้ว่าทรัพย์สินนั้นถ้าจะซื้อขายกันต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ การยกให้ที่เกี่ยวกับสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ นอกเหนือจากนั้นไม่จำเป็นต้องจดทะเบียน

(4) การจำนองและไถ่ถอนจำนอง ทรัพย์สินที่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เมื่อเวลาจำนองก็คือสังหาริมทรัพย์ทุกประเภท และสังหาริมทรัพย์ดังต่อไปนี้ คือ¹⁷

¹⁷ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" มาตรา 703.

- (ก) เรือกำปั่นหรือเรือที่มีระวางตั้งแต่ 6 คันขึ้นไป
- (ข) เรือกลไฟหรือเรือยนต์ที่มีระวางตั้งแต่ 5 คันขึ้นไป
- (ค) แพ
- (ง) สัตว์พาหนะ
- (จ) สิ่งหามทรัพย์ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้จดทะเบียนเฉพาะกาล

(5) การเช่าทรัพย์สิน กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนการเช่าทรัพย์สินเฉพาะการเช่าอสังหาริมทรัพย์ที่มีกำหนดเวลาเช่าเกิน 3 ปีขึ้นไป หรือตลอดอายุของผู้เช่าหรือผู้ให้เช่า จึงจะมีสิทธิฟ้องร้องบังคับคดีได้ ถ้าหากการเช่าที่มีระยะเวลาต่ำกว่า 3 ปี เพียงมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รองรับผิดเอาไว้ก็ฟ้องร้องคดีได้¹⁸

(6) การรับมรดก การจดทะเบียนรับมรดกเป็นการรับโอนทรัพย์สินมรดกที่ได้รับเฉพาะทรัพย์สินมรดกที่กฎหมายบังคับให้จดทะเบียน

การทะเบียนชื่อบุคคล

การจดทะเบียนชื่อบุคคลเป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 และประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการแต่งตั้งนายทะเบียน

นายอำเภอมีหน้าที่เกี่ยวกับการทะเบียนชื่อบุคคลโดยเป็นเจ้าหน้าที่ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การรับคำร้องและดำเนินการในการเปลี่ยนชื่อตัวและคำรอกหนังสือสำคัญเปลี่ยนชื่อตัว ผู้ประสงค์จะขอเปลี่ยนชื่อตัวหรือชื่อรอง จะต้องยื่นคำร้องตามแบบของเจ้าพนักงานต่อนายอำเภอท้องที่ ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ในการตั้งชื่อตัวนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้¹⁹

¹⁸ เรื่องเดียวกัน มาตรา 538.

¹⁹ "พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 79 ตอนที่ 104 (ฉบับพิเศษ, 23 พฤศจิกายน, 2505) มาตรา 6 - 7.

(ก) ชื่อนั้นต้องไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายพระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินี หรือราชทินนาม

(ข) ต้องไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย

(ค) ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ หรือผู้ที่เคยรับพระราชทานบรรดาศักดิ์ แต่ได้ออกจากบรรดาศักดิ์โดยมิได้ถูกลด จะใช้ราชทินนามตามบรรดาศักดิ์เป็นชื่อตัวหรือชื่อรองก็ได้

เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องขอเปลี่ยนชื่อตัวแล้ว ก็จะพิจารณาว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์หรือไม่ ถ้าเห็นว่าถูกต้องตามหลักเกณฑ์นายอำเภอจะอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อตัวได้ และออกหนังสือสำคัญแสดงการเปลี่ยนชื่อให้ โดยปกติการขอเปลี่ยนชื่อตัวมักจะเป็นกรณีที่มีชื่อตัวเป็นภาษาต่างดาวเป็นส่วนใหญ่ และการทะเบียนชื่อตัวไม่คอยจะมีปัญหายุ่งยากมากนัก

(2) การขอต้งชื่อสกุล และการออกหนังสือสำคัญการตั้งชื่อสกุล หลักเกณฑ์ในการตั้งชื่อสกุลมีดังนี้คือ²⁰

(ก) ผู้ขอต้งชื่อสกุลจะต้องเป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย

(ข) ชื่อสกุลนั้นจะต้องไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายราชทินนาม ยกเว้นแต่เป็นราชทินนามของตนเอง ของผู้บุพการี หรือของผู้สืบสันดาน

(ค) ชื่อสกุลจะต้องไม่พ้อง หรือมุ่งหมายให้คล้ายพระปรมาภิไธย หรือพระนามของพระราชินี

(ง) ชื่อสกุลนั้นจะต้องไม่ซ้ำกับชื่อสกุลที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ หรือชื่อสกุลที่ใดจกทะเบียนไว้แล้ว

(จ) จะต้องมีคำหรือความหมายหยาบคาย

(ฉ) จะต้องมีพยัญชนะไม่เกิน 10 พยัญชนะ ยกเว้นการที่ใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล

²⁰ เรื่องเดียวกัน มาตรา 8.

ผู้ที่ประสงค์จะตั้งชื่อสกุลจะต้องยื่นคำร้องตามแบบของเจ้าพนักงานต่อนายอำเภอแห่งท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องแล้วก็จะตรวจสอบรายการในคำขอกับรายการในทะเบียนบ้าน และพิจารณาว่าชื่อสกุลที่ขอตั้งนั้นถูกต้องตามเงื่อนไขที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่ขัดต่อกฎหมายก็จะบันทึกความเห็นแล้วเสนอไปยังนายทะเบียนจังหวัด เพื่อเสนอนายทะเบียนกลางกรมการปกครองต่อไป²¹ เมื่อได้รับอนุมัติจากนายทะเบียนกลางแล้ว นายทะเบียนท้องที่ก็จะรับจดทะเบียนชื่อสกุลและออกหนังสือสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนชื่อสกุลให้ ส่วนผู้ที่ตั้งชื่อสกุลอยู่ก่อนแล้วประสงค์จะขอตั้งชื่อสกุลใหม่ ก็ให้ดำเนินการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

(3) การขอใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล ราชทินนามที่จะใช้เป็นชื่อสกุลจะต้องเป็นราชทินนามของตนเอง ของบุตรภรรยา หรือของผู้สืบสันดานเท่านั้น ผู้ที่ประสงค์จะใช้ราชทินนามดังกล่าวเป็นชื่อสกุลของตน จะต้องยื่นคำร้องต่อนายอำเภอแห่งท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านนายอำเภอจะเสนอเรื่องผ่านจังหวัดไปยังนายทะเบียนกลาง เมื่อนายทะเบียนกลางพิจารณาเห็นเป็นการสมควรจะใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุลได้ ก็จะนำเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อนำความกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว นายอำเภอจะจดทะเบียนชื่อสกุลนั้นและออกหนังสือสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนชื่อสกุลให้แก่ผู้ร้องขอ²²

(4) การขอรวมใช้ชื่อสกุล ผู้ขอรวมใช้ชื่อสกุลจะต้องเป็นผู้ที่มีสัญชาติไทย และได้รับการยินยอมจากเจ้าของชื่อสกุลแล้ว การขอให้ยื่นคำร้องต่อนายอำเภอท้องที่ นายอำเภอก็จะออกหนังสือสำคัญแสดงการอนุญาตให้ใช้ชื่อสกุลแก่ผู้นั้น²³

21 "กฎกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2506) ออกตามความในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 80 ตอนที่ 31 (1 เมษายน, 2506) ขอ 3.

22 "พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505" มาตรา 19.

23 เรื่องเดียวกัน มาตรา 11.

ทะเบียนพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 บัญญัติไว้ว่าพินัยกรรมจะต้องทำตามแบบซึ่งมีทั้งหมด 7 แบบ แต่พินัยกรรมที่ต้องจดทะเบียนที่อำเภอมีเพียง 3 แบบ คือพินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมือง พินัยกรรมทำเป็นเอกสารลับ และพินัยกรรมทำด้วยวาจา นายอำเภอต้องทำหน้าที่จดทะเบียนพินัยกรรมประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) พินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมือง ผู้ประสงค์จะทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมืองจะต้องยื่นคำร้องแสดงความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงานยื่นต่อนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอแห่งใดแห่งหนึ่ง แล้วปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้²⁴

(ก) ผู้ทำพินัยกรรมต้องแจ้งขอความที่ตนประสงค์จะให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมของตนแก่นายอำเภอ ต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนพร้อมกัน

(ข) นายอำเภอจดขอความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบนั้นลงไว้ แล้วอ่านขอความนั้นให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง

(ค) เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยาน ทราบโดยแน่ชัดว่า ขอความที่นายอำเภอจดนั้นถูกต้องตรงกับความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม ก็ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(ง) ให้นายอำเภอลงลายมือชื่อและวันเดือนปีที่ทำพินัยกรรม และบันทึกไว้ว่าพินัยกรรมนั้นได้ทำขึ้นโดยถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1658 อนุมาตรา 1 - 3 แล้วประทับตราประจำตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

(จ) เมื่อมีรอยชุก ลบ ตก เติม หรือมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในพินัยกรรมที่เป็นเอกสารฝ่ายเมืองนี้ ผู้ทำพินัยกรรม พยาน และนายอำเภอ ต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้เป็นหลักฐาน มิฉะนั้นพินัยกรรมที่ทำไว้จะไม่สมบูรณ์

²⁴ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" มาตรา 1658.

การทำพินัยกรรมเอกสารฝ่ายเมืองจะทำนอกที่ว่าการอำเภอก็ได้ แต่มีชื่อแม้อยู่ว่านายอำเภอผู้ที่จะทำพินัยกรรมจะต้องเป็นนายอำเภอแห่งท้องที่ซึ่งสถานที่ทำพินัยกรรมตั้งอยู่ และผู้ทำพินัยกรรมจะต้องรับภาระเป็นผู้จัดหาพาหนะรับส่งนายอำเภอด้วย

(2) พินัยกรรมทำเป็นเอกสารลับ ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องยื่นความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงานต่อนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอ นายอำเภอจะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้คือ²⁵

(ก) นายอำเภอจะต้องสอบถามผู้ทำพินัยกรรมว่าใครลงลายมือชื่อในพินัยกรรมเรียบร้อยแล้วหรือยัง พร้อมทั้งตรวจดูว่าผู้ทำพินัยกรรมมีไฉนิกของเรียบร้อยหรือไม่ และลงลายมือชื่อตามรอยฉีกของเรียบร้อยหรือไม่

(ข) ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแสดงพินัยกรรมที่ฉีกของแล้วต่อนายอำเภอพร้อมด้วยพยานอย่างน้อย 2 คน และให้ถ้อยคำแก่บุคคลทั้งหมดว่าพินัยกรรมนี้เป็นของตน ถาขอความในพินัยกรรมนั้นผู้ทำพินัยกรรมมิได้เขียนเองโดยตลอด ต้องแจ้งควรวาใครเป็นผู้เขียน และมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใด

(ค) นายอำเภอจะต้องจดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรม พร้อมทั้งวันเดือนปีที่ทำพินัยกรรมลงไว้ ตรวจสอบและประทับตราประจำตำแหน่งนายอำเภอ ผู้ทำพินัยกรรมและพยานจะต้องลงลายมือชื่อบนซองพินัยกรรมนั้น

(ง) นายอำเภอจะต้องแจ้งแก่ผู้ทำพินัยกรรมว่า การชู้ด ลม ตก เต็ม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานทุกแห่ง มิฉะนั้นพินัยกรรมที่ทำขึ้นไว้จะไม่สมบูรณ์

ถ้าผู้ทูลหนวกหรือเป็นใบ (แต่เขียนหนังสือได้) มีความประสงค์จะทำพินัยกรรมเป็นเอกสารลับ นายอำเภอจะต้องให้ผู้นั้นเขียนด้วยตนเองบนซองพินัยกรรมต่อนานายอำเภอ และพยานอย่างน้อย 2 คนว่า พินัยกรรมที่ฉีกแล้วนั้นเป็นของตน ให้นายอำเภอบันทึกไว้บนซองควรวาผู้ทำพินัยกรรมไม่สามารถให้ถ้อยคำได้ เพราะทูลหนวกหรือเป็นใบพูดไม่ได้ แต่ได้เขียนข้อความลงบนซองพินัยกรรมด้วยตนเอง

(3) พินัยกรรมทำควววาจา เป็นพินัยกรรมนอกแบบ กฎหมายยอมให้ทำพินัยกรรมควววาจาได้ในกรณีที่มีเหตุการณ์พิเศษไม่สามารถทำพินัยกรรมแบบอื่น ๆ ได้ เช่นอยู่ในระหว่างอันตรายใกล้ความตาย ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแสดงเจตนาทำพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อย 2 คนซึ่งอยู่พร้อมกัน พยานทั้งหมดที่ได้รับคำบอกเล่าจะคงไปแสดงตนต่อนายอำเภอโดยเร็ว แล้วแจ้งให้นายอำเภอทราบชื่อผู้ทำพินัยกรรม ข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมสั่งควววาจา วัน เดือน ปี และสถานที่ที่ผู้ทำพินัยกรรม พฤติการณ์พิเศษที่เป็นเหตุให้ไม่สามารถทำพินัยกรรมแบบอื่นได้ นายอำเภอต้องจดข้อความนั้นไว้ แล้วให้พยานทั้งหมดลงลายมือชื่อ ถ้าหากนายอำเภอสงสัยว่าจะไม่มีการทำพินัยกรรมนั้น หรือสงสัยว่าข้อความที่นำมาแจ้งไม่ตรงกับความจริงนายอำเภออาจสอบสวนแล้วบันทึกประกอบเรื่องไว้²⁶

ในการส่งมอบพินัยกรรมกระทรวงมหาดไทยได้วางกฎเกณฑ์ไว้ว่า พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองหรือเอกสารลับ ผู้ทำพินัยกรรมจะรับพินัยกรรมไปเลยก็ได้โดยเซ็นชื่อรับไว้ในทะเบียน นายอำเภอจะต้องคัดสำเนาไว้ แต่พินัยกรรมทำควววาจานายอำเภอจะต้องเก็บรักษาไว้ ถ้าหากว่าผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่กรรม ผู้จัดการมรดก ผู้รับมรดกโดยพินัยกรรม หรือผู้ทำพินัยกรรมสั่งให้ส่งมอบพินัยกรรมให้ จะมาขอรับโดยนำหลักฐานการตายมาแสดงเมื่อนายอำเภอสอบสวนเห็นว่าสมควรมอบให้ไปก็มอบให้ไปได้ นอกจากนี้ยังขอรับได้โดยร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งมอบก็ได้²⁷

นอกจากการจดทะเบียนพินัยกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ยังมีงานในหน้าที่ของนายอำเภอซึ่งเกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนพินัยกรรมอีก 2 ประเภทคือ การคัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก และการสละมรดก ซึ่งนายอำเภอต้องทำหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ²⁸

²⁶ "กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 1672 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 55 (4 สิงหาคม, 2481) ข้อ 12.

²⁷ เรื่องเดียวกัน ข้อ 8.

²⁸ เรื่องเดียวกัน ข้อ 17 - 18.

(1) การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก ผู้ที่ประสงค์จะตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกจะต้องยื่นเรื่องราวต่อนายอำเภอ ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธีคือ ทำเป็นหนังสือหรือพินัยกรรมแบบใด ๆ ระบุตัวทายาทที่จะถูกตัดโดยชัดแจ้งมอบให้แก่ นายอำเภอ หรือจะให้ นายอำเภอทำให้ก็ได้ เมื่อนายอำเภอได้รับหนังสือไว้แล้วก็จะออกใบรับให้ ถ้านายอำเภอสงสัยในความสามารถของผู้ทำการตัดทายาท นายอำเภออาจสอบสวนแล้วบันทึกเรื่องเอาไว้

(2) การสละมรดก ผู้สละมรดกจะต้องสละมรดกทั้งหมด จะสละเพียงบางส่วนหรือสละโดยมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขไม่ได้ ผู้ประสงค์จะสละมรดกจะต้องยื่นคำร้องต่อนายอำเภอซึ่งอาจทำได้ 2 วิธีคือ ทำหนังสือมอบให้เจ้าหน้าที่หรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อได้รับคำร้องแล้วนายอำเภอก็จะออกใบรับให้ และเก็บหนังสือนั้นไว้ ณ อำเภอ

การตัดทายาทและการสละมรดกเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ค่อยจะมีบ่อยนัก ตามรายงานกิจการจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2509 ไม่ปรากฏว่ามีกรจดทะเบียนประเภทนี้แต่อย่างใด

ทะเบียนสัตว์พาหนะ

นายอำเภอเป็นนายทะเบียนสัตว์พาหนะตามพระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482 สัตว์พาหนะที่อยู่ในข่ายต้องทำตัวรูปพรรณมี 6 ประเภทคือ²⁹

ก. ช้างที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8

ข. ม้า โคตัวผู้ กระบือ ล่อ ฟา ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 6

ค. สัตว์ที่ไซซ์บึชี่ดากเขินหรือใช้งานไคแล้ว

ง. สัตว์ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 4 เมื่อจะนำออกนอกราชอาณาจักร

จ. โคตัวเมียที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 6 เมื่อจะทำการโอนกรรมสิทธิ์ ยกเว้นการ

รับมรดก

ฉ. สัตว์พาหนะที่นำมาจากต่างประเทศเข้ามาในราชอาณาจักร

²⁹ "พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ พ.ศ. 2482" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 36 ตอนที่ 55 (6 พฤศจิกายน, 2482) มาตรา 8.

นายอำเภอมีหน้าที่ในการจดทะเบียนสัตว์พาหนะดังต่อไปนี้³⁰

(1) ออกตัวรูปพรรณสัตว์ นายอำเภอจะต้องประกาศให้เจ้าของสัตว์นำสัตว์มาจากทะเบียนมีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 90 วัน โดยประกาศในเคื่อนกุมภาพันธ์ของทุกปี ให้เจ้าของสัตว์นำสัตว์ไปยังที่ว่าการอำเภอ หรือสถานที่ซึ่งนายอำเภอเห็นว่าสะดวกต่อการนำสัตว์ไป เจ้าหน้าที่จะบันทึกคำหารูปพรรณสัตว์ลงในตัวเคินหูง แล้วนำรายการในตัวเคินหูงมาบันทึกลงในตัวรูปพรรณอีกทีหนึ่ง นายอำเภอจะออกตัวรูปพรรณสัตว์ให้แก่เจ้าของสัตว์นั้น

(2) การออกใบแทนตัวรูปพรรณสัตว์ เมื่อปรากฏว่าตัวพิมพ์รูปพรรณสัตว์ชำรุดหรือสูญหาย หรือโชไมโคควยเหตุใด ๆ ก็ดี เจ้าของสัตว์จะต้องยื่นคำร้องต่อนายอำเภอพร้อมควยพยานหลักฐาน เช่นผูงเห็นหรือเศษตัวที่ยังเหลืออยู่ เมื่อนายอำเภอโคสอบสวนแล้วก็จะออกใบแทนให้

(3) การย้ายสัตว์พาหนะไปทางอำเภอ เจ้าของสัตว์หรือผูแทนจะต้องนำตัวรูปพรรณสัตว์ ไปแจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่ใหม่ภายใน 30 วัน นายอำเภอจะตรวจดูตัวรูปพรรณให้ตรงกับตัวสัตว์ แล้วรับจดทะเบียนไว้

(4) การนำสัตว์ออกนอกประเทศ ผู้นำสัตว์ออกนอกประเทศจะต้องนำสัตว์พร้อมควยตัวรูปพรรณไปให้นายอำเภอตรวจแก แล้วสลักหลังว่าจำหน่ายออกนอกประเทศ ถ้าสัตว์นั้นจดทะเบียนทางท้องที่อำเภออื่น นายอำเภอจะต้องทำการจดทะเบียนเป็นสัตว์ในท้องที่เสียก่อน ถ้าหากจะนำสัตว์นั้นกลับเข้ามาในราชอาณาจักรอีก นายอำเภอจะต้องตรวจคำหารูปพรรณให้ตรงกับตัวรูปพรรณแล้วรับจดทะเบียน ถ้าจดทะเบียนทางท้องที่อื่นนายอำเภอจะตองแจ้งให้นายทะเบียนท้องที่ทราบควย

(5) ในกรณีที่สัตว์ที่จดทะเบียนนั้นตาย เจ้าของสัตว์หรือผูแทนตองแจ้งความต่อนายอำเภอท้องที่ภายใน 15 วันนับตั้งแต่วันที่ทราบว่าสัตว์ตาย เพื่อนายอำเภอจะโคหหมายเหตุลงในทะเบียนว่าสัตว์นั้นตาย

³⁰ เรื่องเดียวกัน มาตรา 10 - 22.

(6) การโอนกรรมสิทธิ์สัตว์พาหนะที่ต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย เจ้าของสัตว์ผู้รับโอนจะต้องแจ้งความประสงค์ต่อนายอำเภอ โดยนำสัตว์และตัวรูปพรรณสัตว์ไปให้นายอำเภอตรวจสอบตวย นายอำเภอจะบันทึกการโอนลงในช่งนิตินกรมคานหลังตัวรูปพรรณ

(7) การจำนองสัตว์พาหนะ เจ้าของสัตว์และผู้รับจำนองจะต้องไปแจ้งความประสงค์ต่อนายอำเภอพร้อมกัตัวรูปพรรณ เพื่อให้ นายอำเภอสลักหลังการจำนอง

การจดทะเบียนสัตว์พาหนะในเขตอำเภอชั้นในมีน้อยมาก ที่มีอยู่บ้างก็เป็นสัตว์บางประเภทเท่านั้น ได้แก่ม้าซึ่งมีไว้ใช้แข่งกีฬา ส่วนในเขตอำเภอชั้นนอก การจดทะเบียนสัตว์พาหนะมีจำนวนมากพอสมควรเพราะราษฎรในเขตอำเภอชั้นนอกมีอาชีพในทางกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงมีสัตว์จำพวกที่ใช้แรงงานในการเพาะปลูก ได้แก่โคและกระบือ

ทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน

การจัดทำทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชนอาศัยพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติฉบับนี้มิได้ใช้บังคับพร้อมกันหมดทุกท้องที่ เมื่อจะใช้บังคับ ณ ท้องที่ใดก็จะต้องออกพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ในจังหวัดพระนครให้มีพระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชนตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา³¹

พนักงานเจ้าหน้าที่บัตรประจำตัวประชาชนก็คือ นายอำเภอหรือผู้รักษาการแทนเป็นเจ้าหน้าที่เฉพาะในเขตอำเภอนั้น ๆ พนักงานตรวจบัตรโคแก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าร้อยตำรวจตรีขึ้นไป³²

³¹ "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505 บังคับในท้องที่จังหวัดพระนครและธนบุรี" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 80 ตอนที่ 5 (15 มกราคม, 2506) มาตรา 3.

³² "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่และพนักงานตรวจบัตร" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 80 ตอนที่ 6 (ฉบับพิเศษ, 16 มกราคม, 2506) ข้อ 1 - 2.

หน้าที่ของนายอำเภอในการจัดทำทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน มีดังนี้³³

(1) การขอมีบัตรประจำตัวประชาชน ผู้ขอมีบัตรประจำตัวประชาชนจะต้องยื่นคำขอต่อนายอำเภอภายใน 60 วันนับตั้งแต่มีพระราชกฤษฎีกาบังคับใช้ในท้องที่นั้น หรือนับตั้งแต่วันที่มิอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรือนับตั้งแต่วันที่ภูมิลำเนาหรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในท้องที่นั้น หรือนับตั้งแต่วันที่เสียสัญชาติไทย เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องขอมีบัตรประจำตัวแล้ว นายอำเภอจะต้องดำเนินการตรวจสอบแก้ไขรายการในตนชื่อกับทะเบียนบ้าน ถ้าถูกต้องก็บันทึกและลงชื่อนายทะเบียนไว้เป็นสำคัญ ถ้าพบว่าไม่ถูกต้องตรงกับทะเบียนบ้านจะต้องแนะนำให้ผู้นั้นจัดทำเสียใหม่ให้ถูกต้อง เมื่อรายการในคำขอมีครบถ้วนตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงก็ให้ถ่ายรูปผู้นั้นคำขอและออกใบรับให้ ใบรับนี้ใช้แทนบัตรประจำตัวประชาชนได้ แต่ต้องอยู่ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในใบรับ นายอำเภอจะต้องรวบรวมคำขอและฟิล์มรูปถ่ายส่งสำนักทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชน กรมการปกครอง โดยจัดเรียงเลขหมายประจำตัวและฟิล์มรูปถ่าย เขียนชื่อจังหวัดและอำเภอบนกล่องที่บรรจุ ส่งไปยังสำนักทะเบียนเพื่อดำเนินการออกบัตรให้ต่อไป

(2) การขอมีบัตรประจำตัวประชาชนใหม่ ในกรณีที่บัตรประจำตัวประชาชนสูญหายหรือชำรุดในสาระสำคัญ หรือในกรณีที่ผู้ถือบัตรเปลี่ยนชื่อตัวชื่อสกุล ผู้ถือบัตรจะต้องขอเปลี่ยนบัตรใหม่หรือขอมีบัตรใหม่ภายในเวลา 30 วัน นับตั้งแต่วันที่บัตรหายหรือชำรุด หรือเปลี่ยนชื่อตัวชื่อสกุล

(3) การส่งมอบคืนบัตรประจำตัวประชาชน เมื่อผู้ถือบัตรประจำตัวประชาชนเสียสัญชาติไทยไม่ว่าเพราะเหตุใด ผู้นั้นหมดสิทธิที่จะใช้บัตรนั้นต่อไป และต้องส่งมอบบัตรให้แก่นายอำเภอท้องที่ที่ตนมีภูมิลำเนา หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ภายในกำหนดเวลา 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เสียสัญชาติไทย

³³ "พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505" ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม 79 ตอนที่ 115 (ฉบับพิเศษ, 31 ธันวาคม, 2505) มาตรา 7 - 11.

ผู้ที่จะมีบัตรประจำตัวประชาชนได้นั้น กฎหมายบัญญัติไว้ว่าจะต้องเป็นผู้
คุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ³⁴

- (ก) จะต้องมีสัญชาติไทย
- (ข) จะต้องมีอายุตั้งแต่ 17 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป แต่ไม่เกิน 70 ปีบริบูรณ์
- (ค) จะต้องมีภูมิลำเนา หรือมีที่อยู่ในทะเบียนบ้านในท้องถิ่น
บุคคลที่ไ้รับการยกเว้นไม่ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้³⁵
- (ก) สมเด็จพระบรมราชินี
- (ข) พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป
- (ค) องคมนตรี
- (ง) ข้าราชการพลเรือนสามัญ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน
- (จ) ข้าราชการฝ่ายตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่าย

ตุลาการ

- (ฉ) ข้าราชการฝ่ายอัยการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ
- (ช) ข้าราชการกลาโหมประจำการ และคนงาน หรือลูกจ้างในสังกัดกระทรวง

กลาโหม

- (ซ) ทหารและตำรวจกองประจำการ
- (ฌ) สมาชิกสภานิติบัญญัติ
- (ฎ) พนักงานเทศบาลตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยระเบียบพนักงานเทศบาล

สมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกสภาจังหวัด

³⁴ "พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505" มาตรา 5.

³⁵ "กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2506) ออกตามความในพระราช-
บัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 80 ตอนที่ 5
(15 มกราคม, 2506) หน้า 76.

- (ฎ) กรรมการสุขาภิบาลและพนักงานสุขาภิบาล ตามกฎหมายว่าด้วยสุขาภิบาล
- (ฏ) พนักงานองค์การของรัฐ
- (ฐ) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และสารวัตรกำนัน
- (ฑ) ภิกษุ สามเณร นักพรต นักบวช
- (ฒ) กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และกรรมการอิสลามประจำ

จังหวัด

- (ณ) ผู้มีกายพิการเดินไม่ได้ หรือเป็นใบ้ หรือตาบอดทั้ง 2 ข้าง
- (ด) ผู้มีจิตพินทุ์เพื่อนไม่สมประกอบ
- (ต) ผู้ที่อยู่ในที่คุมขังโดยชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตามกฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505 ผู้มีอายุต่ำกว่า 17 ปีบริบูรณ์ และผู้มีอายุเกิน 70 ปี ก็ไม่ต้องทำบัตรประจำตัวประชาชน

การทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชนในจังหวัดพระนคร นับว่าเป็นงานที่สำคัญ และมีปริมาณมากงานหนึ่ง จำนวนประชาชนในจังหวัดพระนครมีประมาณ 2 ล้านเศษ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพลเมืองหนาแน่นที่สุด โดยเฉพาะในเขตอำเภอชั้นในซึ่งเป็นศูนย์กลางการธุรกิจต่าง ๆ ด้วยแล้วยังมีประชาชนหนาแน่นมาก ดังนั้นการทำทะเบียนบัตรประจำตัวประชาชนในเขตอำเภอชั้นใน จึงมีปริมาณมากเป็นพิเศษ

การทะเบียนครอบครัว

การจดทะเบียนครอบครัวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ดำเนินไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ซึ่งมีกฎหมายวางระเบียบการจดทะเบียนครอบครัวไว้ต่างหากอีกฉบับหนึ่ง คือพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งคำชี้แจงในการจดทะเบียนครอบครัวของกรมมหาดไทย

ในการจดทะเบียนครอบครัว กฎหมายกำหนดให้ที่ว่าการอำเภอเป็นสำนักทะเบียนอำเภอ กองทะเบียน กรมการปกครอง เป็นสำนักทะเบียนกลาง ผู้อำนวยการกองทะเบียนหรือหัวหน้ากองการทะเบียนกรมการปกครองเป็นนายทะเบียนกลาง นายอำเภอเป็นนายทะเบียนประจำสำนักทะเบียนอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เป็น

นายทะเบียนประจำสำนักทะเบียนกิ่งอำเภอ และในกรณีที่นายทะเบียนไม่อาจไปจดทะเบียนนอกสำนักทะเบียนได้ อาจมอบหมายให้ปลัดอำเภอเป็นนายทะเบียนไปดำเนินการจดทะเบียนได้³⁶

การจดทะเบียนครอบครัวหมายถึงการจดทะเบียน 5 ประเภทดังต่อไปนี้³⁷

- ก. การจดทะเบียนสมรส
- ข. การจดทะเบียนหย่า
- ค. การบันทึกฐานะภริยา
- ง. การจดทะเบียนรับรองบุตร
- จ. การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอในการจดทะเบียนครอบครัวมีดังต่อไปนี้

- (1) การจดทะเบียนสมรส ในจังหวัดพระนคร การจดทะเบียนสมรสทำได้

3 วิธี คือ

(ก) การจดทะเบียนสมรส ณ ที่ว่าการอำเภอ หมายถึงการที่คู่สมรสไปยื่นที่ว่าการอำเภอ แล้วยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อนายอำเภอ

(ข) การจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียน หมายถึงการที่คู่สมรสได้ขอให้นายทะเบียนไปจดทะเบียนสมรสที่อื่นนอกที่ว่าการอำเภอ

(ค) การจดทะเบียนสมรสโดยการแสดงวาจาหรือภริยาต่อหน้าพยาน วิธีนี้เป็นารจดทะเบียนสมรสในกรณีพิเศษ ใช้ในกรณีที่ชายหรือหญิง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตายประสงค์จะจดทะเบียนสมรสกัน

³⁶ "กฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2499) ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 84 (16 ตุลาคม, 2499) ขอ 1.

³⁷ "พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 43 (1 ตุลาคม, 2478) มาตรา 6, 18, 19, 22, 24.

ในการจดทะเบียนสมรส คู่สมรสจะต้องยื่นคำร้องต่อนายอำเภอตามแบบของ เจ้าพนักงาน นายอำเภอจะต้องสอบสวนว่าการสมรสนั้นถูกต้องตามเงื่อนไขแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1445 - 1447 หรือไม่ ถ้าเห็นว่าคู่สมรสมีคุณสมบัติถูกต้องตามเงื่อนไขก็จะจดทะเบียนสมรสให้ พร้อมกับออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนมอบให้คู่สมรสฝ่ายละฉบับโดยไม่เก็บค่าธรรมเนียม ถ้าการจดทะเบียนนั้นได้ขอให้นายอำเภอไปจดทะเบียนนอกสำนักทะเบียน นายอำเภออาจไปทำการจดทะเบียนสมรสนอกสำนักทะเบียนได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และถ้าหากนายอำเภอไม่อาจไปได้ จะให้ปลัดอำเภอไปจดทะเบียนสมรสแทนก็ได้ สำหรับการจดทะเบียนสมรสด้วยการแสดงวาจาหรือกริยาต่อหน้าพยาน เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายหรือตายทั้ง 2 ฝ่าย ใหญ่ที่ใ้รับคำร้องขอจดทะเบียนสมรสพร้อมกับชายหรือหญิงที่ยังคงอยู่ (ถ้ามี) ไปแสดงตนและให้ถ้อยคำแก่นายอำเภอ แสดงพฤติการณ์แห่งการร้องขอ เมื่อนายอำเภอสอบสวนแน่ชัดแล้วก็จดทะเบียนสมรสได้³⁸

เมื่อปรากฏว่าการร้องขอจดทะเบียนสมรสไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งการสมรส นายอำเภอจะจดทะเบียนสมรสให้ไม่ได้ ถ้าหากว่าใครจดทะเบียนสมรสไปแล้ว แต่การมิได้เป็นไปตามเงื่อนไข นายอำเภอจะเพิกถอนทะเบียนสมรสเองไม่ได้ นอกจากจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดมาแสดง นายอำเภอจึงจะเพิกถอนได้ และต้องบันทึกลงในทะเบียนสมรสว่าศาลใดพิพากษาให้เพิกถอนการสมรสแล้ว

การจดทะเบียนสมรสในเขตอำเภอชั้นในมีจำนวนมากกว่าแห่งอื่น เป็นเพราะว่าในเขตอำเภอชั้นในมีราษฎรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ประชาชนมีความตื่นตัวในสิทธิและประโยชน์ของการจดทะเบียนสมรส ส่วนในชนบทที่ห่างไกลออกไปประชาชนไม่นิยมจดทะเบียนสมรส หรือไม่เห็นความจำเป็นเพราะเคยชินอยู่กับประเพณีเดิม และอาจจะเป็นเพราะความไม่สะดวกในการติดต่อกับอำเภออีกด้วย

³⁸ "พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478" มาตรา 10.

(2) การจดทะเบียนหย่า เมื่อใดจดทะเบียนสมรสแล้ว การหย่าอาจทำได้ 2 กรณีคือ การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรส และการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล ในกรณีแรกหมายถึงการที่คู่สมรสใดตกลงทำหนังสือหย่า แล้วนำไปยื่นคำร้องขอจดทะเบียนหย่าต่อนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอแห่งใดแห่งหนึ่ง จะไปจดทะเบียนหย่านอกสำนักทะเบียนไม่ได้ เมื่อนายอำเภอตรวจสอบหนังสือหย่าแล้วเห็นว่าถูกต้องจะจดทะเบียนหย่าให้ แล้วออกหนังสือสำคัญการหย่าให้ฝ่ายละฉบับ นายอำเภอจะต้องบันทึกในทะเบียนสมรสด้วยว่าได้จดทะเบียนหย่าแล้วตั้งแต่เมื่อใด ถ้าหากการจดทะเบียนสมรสกับการจดทะเบียนหย่าอยู่ต่างสำนักทะเบียนกัน นายอำเภอจะต้องส่งสำเนาทะเบียนหย่านั้นไปยังนายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนสมรส เพื่อจะได้นำบันทึกการหย่าลงในทะเบียนสมรสต่อไป³⁹ ส่วนการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้มีการหย่าแล้วก็ถือว่าคู่สมรสหย่าขาดจากกันไม่ต้องจดทะเบียนหย่า แต่หากจะขอจดทะเบียนหย่าจะต้องยื่นสำเนาคำพิพากษาของศาลที่คดีถึงที่สุดแล้วต่อนายอำเภอ เพื่อบันทึกในทะเบียนสมรสว่าศาลใดพิพากษาหย่าขาดตั้งแต่เมื่อใด

(3) การบันทึกฐานะภริยาและฐานะแห่งครอบครัว จะทำได้เฉพาะสามีภรรยาซึ่งใดทำการสมรสกันโดยสมบูรณ์ก่อนวันไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ซึ่งในขณะนั้นชายมีภรรยาได้หลายคน กฎหมายจึงยอมให้บันทึกว่าใครเป็นภรรยาหลวง ใครเป็นภรณาน้อย นายอำเภอจะต้องสอบสวนให้ใดความชัดเจนว่า การสมรสนั้นเป็นการสมรสก่อนวันไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 และจะต้องสอบถามผู้ร้องว่าจะให้บันทึกฐานะภริยาในฐานะใด และจะต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

(4) การจดทะเบียนรับรองบุตร ฝ่ายชายอาจร้องขอจดทะเบียนรับรองบุตรได้ การจดทะเบียนรับรองบุตรอาจมีได้ 2 กรณีคือ โดยบุตรและมารดายินยอม และโดยคำพิพากษาของศาล การจดทะเบียนรับรองบุตรโดยบุตรและมารดายินยอมนั้น เมื่อบุตรและ

³⁹ "กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 43 (1 ตุลาคม, 2478) ข้อ 6.

และมารดาให้ความยินยอมโดยมาแจ้งต่อนายอำเภอด้วยตนเอง นายอำเภอก็จะจดทะเบียนให้ แต่ถาบุตรหรือมารดาหรือทั้งสองไม่มาด้วยตนเอง นายอำเภอจะแจ้งไปยังผู้ที่ไม่มาให้ทราบ เมื่อได้รับแจ้งว่ายินยอมหรือมิได้รับแจ้งว่ายินยอมภายใน 1 เดือนนับตั้งแต่วันที่รู้หรือควรรู้แจ้งความของนายทะเบียน นายอำเภอจะจดทะเบียนรับรองบุตรให้ ยกเว้นในกรณีที่บุตรหรือมารดาไม่อยู่ในประเทศไทย ก็ให้ขยายกำหนดเวลาออกไปเป็น 6 เดือน ถ้าในระหว่างที่รอความยินยอมนั้น บุตรหรือมารดาคัดค้านการรับรองบุตร นายทะเบียนจะจดทะเบียนให้ไม่ได้ และจะตองแจ้งให้ผู้ร้องทราบด้วย⁴⁰

ส่วนการจดทะเบียนรับรองบุตรโดยคำพิพากษาของศาล สืบเนื่องมาจากการที่มารดาฟ้องต่อศาลขอให้รับเด็กเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นบุตร ผู้มีส่วนใดเสียอาจร้องขอต่อนายอำเภอ โดยยื่นสำเนาคำพิพากษาพร้อมกับคำรับรองสำเนาอันถูกต้องนั้นโดยมิต้องยื่นคำร้อง นายอำเภอจะบันทึกการรับรองบุตรและหลักฐานเอาไว้

(5) การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม การรับบุตรบุญธรรมกฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนจึงจะสมบูรณ์ นายอำเภอจึงตองทำหน้าที่จดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมด้วย และจะตองสอบสวนใหญ่ถูกต้องตามเงื่อนไข ซึ่งมีดังนี้⁴¹

- (ก) ผู้รับบุตรบุญธรรมจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี
- (ข) บุตรบุญธรรมจะต้องมีอายุน้อยกว่าผู้รับบุตรบุญธรรมอย่างน้อย 15 ปี
- (ค) ถาบุตรบุญธรรมยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะตองได้รับความยินยอมจากบิดามารดา หรือผู้แทนโดยชอบธรรมแล้วแต่กรณี
- (ง) ผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้ามีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี ผู้นั้นจะตองให้ความยินยอมด้วย
- (จ) ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้ามีคู่สมรสอยู่จะตองได้รับความยินยอมจากคู่สมรสเสียก่อน เว้นแต่คู่สมรสวิกลจริต หรือสูญหายไปไม่น้อยกว่า 1 ปี

⁴⁰ "พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478" มาตรา 19.

⁴¹ "ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์" มาตรา 1582.

ในการร้องขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรม จะต้องยื่นคำร้องโดยลงชื่อร่วมกันยื่นต่อนายอำเภอ เมื่อนายอำเภอสอบสวนแล้วเห็นว่าไม่ผิดเงื่อนไขก็จดทะเบียนให้ โดยให้ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ ถ้าบุตรบุญธรรมยังไร้เดียงสาให้บิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรมลงนามแทน ถ้า นายอำเภอเห็นว่าการรับบุตรบุญธรรมผิดเงื่อนไขตามกฎหมาย นายอำเภอจะจดทะเบียนให้ไม่ได้

เมื่อจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมแล้ว ถ้าหากจะเลิกรับบุตรบุญธรรมก็ต้องจดทะเบียนเช่นเดียวกัน ถ้าเป็นการเลิกโดยการยินยอมระหว่างคู่กรณี ผู้รับบุตรบุญธรรมและบุตรบุญธรรมจะต้องยื่นคำร้องร่วมกันต่อนายอำเภอ ถ้าบุตรบุญธรรมยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือมีภูมิมรดก จะต้องมี การแสดงความยินยอมประกอบด้วย เมื่อนายอำเภอได้รับคำร้องที่ถูกต้องแล้วก็จะจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรม แล้วบันทึกลงในทะเบียนรับบุตรบุญธรรมว่าได้เลิกแล้วตั้งแต่เมื่อใด ถ้าหากจดทะเบียนอยู่ต่างสำนักทะเบียนกัน นายอำเภอจะต้องทำสำเนาการเลิกรับบุตรบุญธรรมไปยังสำนักทะเบียนแห่งนั้นด้วย ถ้าเป็นการเลิกรับบุตรบุญธรรมโดยคำพิพากษาของศาล เมื่อได้รับการร้องขอนายอำเภอจะต้องบันทึกลงในทะเบียนรับบุตรบุญธรรมว่าศาลได้เพิกถอนตั้งแต่เมื่อใด

การจดทะเบียนครอบครัวดังกล่าวมานี้ การปฏิบัติหน้าที่ของนายอำเภอในเขตอำเภอชั้นในไม่แตกต่างกับการปฏิบัติหน้าที่ของนายอำเภอชั้นนอกและในต่างจังหวัด จะผิดกันบ้างก็เป็นเรื่องปริมาณงานซึ่งมีมากกว่าปกติ

ทะเบียนมัสยิด

การจดทะเบียนมัสยิดเป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 กฎกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ทะเบียนมัสยิด แต่การดำเนินการต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของอำเภอ ดังนั้น นายอำเภอจึงมีหน้าที่เกี่ยวกับทะเบียนมัสยิดดังนี้ คือ⁴²

⁴² "กฎกระทรวง (พ.ศ. 2491) ออกตามความในพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 65 ตอนที่ 21 (20 เมษายน, 2491) ขอ 1-7.

- (1) การขอจดทะเบียนมัสยิด ผู้ขอจะต้องทำเรื่องราวพร้อมด้วยหลักฐานความเห็นชอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ยื่นต่อนายอำเภอท้องที่ที่มีมัสยิดนั้นตั้งอยู่
- (2) เมื่อนายอำเภอได้รับเรื่องรายนั้นแล้วจะต้องนำเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด พร้อมกับบันทึกความเห็นว่าจะอนุญาตหรือไม่
- (3) ภายในกำหนด 30 วันนับตั้งแต่วันที่ผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับเรื่องราวให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งการและแจ้งไปยังนายอำเภอ นายอำเภอจะต้องแจ้งให้ผู้นั้นเรื่องราวทราบเป็นลายลักษณ์อักษรว่า เจ้าพนักงานรับจดทะเบียนมัสยิดนั้นหรือไม่ ในกรณีที่ไม่มีรับจดทะเบียนจะต้องแจ้งเหตุผลด้วย ในกรณีที่เจ้าพนักงานรับจดทะเบียนก็จะออกหนังสือแสดงการรับจดทะเบียนให้โดยทำเป็น 3 ฉบับ เก็บไว้ที่อำเภอฉบับหนึ่ง เก็บไว้ที่จังหวัดฉบับหนึ่ง และส่งไปยังกระทรวงมหาดไทยฉบับหนึ่ง
- (4) เมื่อมีการแต่งตั้งหรือเปลี่ยนแปลงอิหม่าม คอเต็บ มิวฮัลัน หรือกรรมการมัสยิด หรือสถานที่ตั้งมัสยิด อิหม่าม คอเต็บ มิวฮัลัน ที่ดำรงตำแหน่งจะต้องยื่นเรื่องราวตามแบบต่อนายอำเภอท้องที่ นายอำเภอจะเสนอเรื่องไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ไขทะเบียนและรายงานไปยังกระทรวงมหาดไทย
- (5) ในกรณีที่เลิกมัสยิด จะต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบเรื่อง เพื่อบันทึกไว้ในทะเบียน และแจ้งมายังจังหวัด

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปรับปรุงส่งเสริมอาชีพ

อำนาจหน้าที่ในด้านการปรับปรุงส่งเสริมอาชีพในเขตอำเภอชั้นในไม่ใช่งานที่สำคัญมากนัก เพราะเขตอำเภอชั้นในเป็นท้องที่มีความเจริญแล้ว มีอยู่บ้างเป็นบางอำเภอที่มีการแนะนำส่งเสริมอาชีพของราษฎร เช่นอาชีพการค้า เป็นต้น ในด้านการจัดหางานให้ผู้อยู่ไร้อาชีพกรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการเอง ในด้านการควบคุมแรงงาน กรมแรงงานก็จัดทำเอง งานที่อำเภอจัดทำอยู่ได้แก่การสงวนอาชีพและวิชาชีพ กฎหมายเกี่ยวกับการช่วยอาชีพและวิชาชีพโดยบัญญัติให้มีการสงวนอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่างไว้สำหรับคนที่มีสัญชาติไทยโดยเฉพาะ โดยให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพหรือวิชาชีพนั้น ๆ⁴³

⁴³ "พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ. 2484" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 58

อาชีพหรือวิชาชีพที่ได้มีพระราชกฤษฎีกาใช้บังคับทุกห้องที่แล้ว มีดังนี้คือ⁴⁴

- (1) การทำหรือการหล่อพระพุทธรูป
- (2) การทำเครื่องเงิน
- (3) การทำเครื่องถม
- (4) การขี้ผึ้งรถจักรยานสามล้อรับจ้าง
- (5) การขี้ผึ้งรถจักรยานสามล้อยนต์สาธารณะ
- (6) การขี้ผึ้งรถยนต์สาธารณะ
- (7) การทำนา ยกเว้นการปลูกข้าวในร่องสวน
- (8) การทำนาเกลือ
- (9) การตัดผม
- (10) การเรียงพิมพ์อักษรไทย
- (11) การตัดผมสตรี
- (12) การแต่งผมสตรี
- (13) การปักเย็บเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มสตรี
- (14) มีคฤหาสน์ที่เรียกค่าบริการ

นายอำเภอมีหน้าที่คอยดูแลดำเนินการให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของกฎหมาย คำสั่งและระเบียบแบบแผนว่าด้วยการนี้โดยเคร่งครัด นอกจากหน้าที่ด้านการสงวนอาชีพหรือวิชาชีพแล้ว นายอำเภอยังมีหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการสงเคราะห์อาชีพแก่คนไทย ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าของอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือธุรกิจอย่างอื่น ซึ่งใช้คนงานตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป แจ้งจำนวนคนงานทั้งหมดที่มีอยู่ในขณะที่ได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาให้ใช้กฎหมายนี้บังคับในท้องที่ต่อเจ้าพนักงานภายใน 30 วัน หรือนับตั้งแต่วันที่มคน

⁴⁴ "งานในหน้าที่ตำแหน่งปลัดอำเภอ" หน้า 41 - 42.

งานครบ 10 คน เจ้าของกิจการจะต้องจัดให้มีคนงานซึ่งมีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่า 50% ของจำนวนคนงานทั้งหมด⁴⁵ งานเหล่านี้ได้แก่⁴⁶

- (1) การเชื่อมและชุบโลหะ
- (2) การทอผ้าด้วยเครื่องจักร
- (3) การทำบล็อก แกะตรา
- (4) การทำรองเท้า
- (5) การทำเครื่องเรือน
- (6) การก่อสร้าง ประกอบ แกะไซ หรือซ่อมแซมยานพาหนะ หรืออุปกรณ์

ของยานพาหนะ

4. อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเกี่ยวกับการเงิน

งานเกี่ยวกับการเงินนับว่าเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของนายอำเภอ นายอำเภอต้องทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเงินอยู่หลายประการ เช่น เงินภาษีอากร ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ เป็นต้น อำนาจหน้าที่ของนายอำเภอเกี่ยวกับการเงินอาจแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

- (1) การจัดเก็บภาษีอากร และการเร่งรัดภาษีอากร
 - (2) การรับจ่าย การเก็บรักษา และการนำส่งเงินผลประโยชน์ของอำเภอ
 - (3) การควบคุมดูแลการเงิน และการบัญชีในหน้าที่ของเสมียนตราอำเภอ
- การจัดเก็บภาษีอากรและการเร่งรัดการเก็บภาษีอากร

มาตรา 11 แห่งประมวลรัษฎากร บัญญัติไว้ว่าการชำระค่าภาษีอากรให้นำไปชำระ ณ ที่ว่าการอำเภอ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติหรืออธิบัตินำไปเป็นอย่างอื่น และการเสียภาษี

⁴⁵ "พระราชบัญญัติสงเคราะห์อาชีพแก่คนไทย พ.ศ. 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 17 (28 กุมภาพันธ์, 2499) มาตรา 6.

⁴⁶ "งานในหน้าที่ตำแหน่งปลัดอำเภอ" หน้า 42.

อากรให้ถือว่าเป็นการสมบุรณ์ต่อเมื่อได้รับใบเสร็จรับเงิน ซึ่งนายอำเภอไคลงลายมือชื่อรับเงินแล้ว⁴⁷ ดังนั้นตามกฎหมายนายอำเภอจึงต้องทำหน้าที่รับชำระภาษีอากร แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในกรรับชำระภาษีอากรของอำเภอก็คือ ที่ทำการสรรพากรอำเภอ ซึ่งอยู่ในความควบคุมรับผิดชอบของนายอำเภอ เจ้าหน้าที่ในการรับชำระภาษีอากรก็คือสมุหบัญชีอำเภอ ซึ่งกรมสรรพากรส่งไปปฏิบัติงานประจำอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ในเขตอำเภอ ชั้นในการรับชำระเงินภาษีอากรมิได้ปฏิบัติอยู่เฉพาะที่ทำการสรรพากรอำเภอเท่านั้น กรมสรรพากรยังทำหน้าที่รับชำระเงินค่าภาษีอากรโดยตรงอีกส่วนหนึ่งด้วย งานในคานนี้อาจแบ่งได้ดังนี้

(1) การเก็บภาษีเงินได้ ภาษีเงินได้มี 2 ประเภทคือ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาและภาษีเงินได้นิติบุคคล เก็บจากเงินได้ประเภทต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในประมวลรัษฎากรรวม 8 ประเภท เงินได้ที่ต้องเสียภาษีอากรนั้นมีได้นำนวณภาษีทั้งหมด กฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนได้ตามที่ใดที่กำหนดไว้ ผู้มีเงินได้พึงประเมินในปีภาษีที่ล่วงมาแล้วเกิน 5,400 บาท จะต้องยื่นรายการต่อเจ้าพนักงานประเมิน ในจังหวัดพระนครและธนบุรียื่นได้ 2 แห่งคือ ที่ทำการสรรพากรอำเภอท้องที่และที่กรมสรรพากร เมื่อเจ้าพนักงานประเมินได้ประเมินภาษีแล้วก็จะแจ้งไปให้ผู้ยื่นรายการทราบว่าจะต้องเสียภาษีเป็นจำนวนเงินเท่าใด ผู้ยื่นรายการจะต้องนำเงินไปชำระค่าภาษีภายในเวลาที่กำหนดไว้

(2) การจัดเก็บภาษีการค้า ภาษีการค้าเรียกเก็บจากผู้ประกอบการค้าประมวลรัษฎากร มาตรา 78 ใดกำหนดความหมายของการค้าไว้ว่า หมายถึงการประกอบหรือดำเนินกิจการเกี่ยวกับธุรกิจ พาณิชยกรรม การเกษตร การอุตสาหกรรม การขนส่ง การอาชีพที่กำหนดไว้ในบัญชีอัตราภาษีการค้า การส่งสินค้าออกนอกประเทศ ส่วนผู้ประกอบการค้าหมายถึงบุคคลธรรมดา คณะบุคคล นิติบุคคล หรือองค์การใด ๆ ที่ประกอบหรือดำเนินการค้าในประเทศไทย และรวมถึงผู้ทำการแทนด้วย

⁴⁷ "ประมวลรัษฎากร" มาตรา 11.

การยื่นรายการเสียภาษีการค้าและการชำระภาษีการค้า เป็นไปตามแบบเดียวกันกับการชำระภาษีเงินได้ ผิดกันแต่เฉพาะกำหนดระยะเวลาในการชำระภาษี ผู้ประกอบการค้าจะต้องชำระภาษีภายในวันที่ 1 - 15 ของเดือนต่อไป ภาษีการค้าในอำเภอชั้นในมีปริมาณมากกว่าภาษีประเภทอื่น ๆ เฉพาะในจังหวัดพระนครเก็บภาษีได้ถึง 70% ของรายรับทั้งประเทศ⁴⁸ ดังนั้นอำเภอชั้นในบางอำเภอจึงมีสมุหบัญชีอำเภอเป็นข้าราชการชั้นเอก เพราะมีปริมาณงานมากและมีความรับผิดชอบสูง

(3) การเก็บเงินค่าอากรแสตมป์ เงินค่าอากรแสตมป์เก็บจากผู้ได้รับประโยชน์จากการทำนิติกรรม ตามพระราชบัญญัติอากรแสตมป์ พ.ศ. 2475 ผู้มีหน้าที่เสียภาษีอากรจะต้องปิดอากรแสตมป์ลงบนตราสารนั้น แต่การจำหน่ายอากรแสตมป์กระทำในลักษณะการค้า อำเภอรับอากรแสตมป์จากกรมสรรพากรจำหน่ายให้แก่ผู้ซื้อหรือร้านค้าย่อยอากรมหรสพในเขตอำเภอชั้นในซื้อได้ที่กองอากรแสตมป์ กรมสรรพากรแห่งเดียวเท่านั้น ในเขตอำเภอชั้นนอกซื้อได้ที่ทำการสรรพากรอำเภอท้องที่

(4) การเร่งรัดภาษีอากร การเร่งรัดภาษีอากรมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดเก็บภาษีอากรให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้าปรากฏว่าบุคคลใด หรือผู้ประกอบการค้าใดเสียภาษีอากรน้อยกว่าที่ควร หรือหลีกเลี่ยงไม่เสียภาษีอากร นายอำเภอจะแจ้งให้บุคคลหรือผู้ประกอบการค้านั้นยื่นรายการประเมินและชำระภาษีอากร แต่ในปัจจุบันนี้งานเร่งรัดภาษีอากรมีน้อย เพราะอำเภอชั้นในมีภาระในการรับเงินชำระค่าภาษีอากรซึ่งมีปริมาณมาก ตลอดจนต้องปฏิบัติงานในเรื่องการนำเงินส่ง และการทำรายงานการเงิน เจ้าหน้าที่จึงไม่มีเวลาในการเร่งรัดภาษีอากรมากนัก

การรับจ่ายและการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์และเงินอื่น ๆ

ความรับผิดชอบในด้านการเงินของนายอำเภอเกี่ยวกับการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินผลประโยชน์นับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญมาก กระทรวงมหาดไทยได้เคยมี

⁴⁸ จังหวัดพระนคร รายงานกิจการจังหวัดพระนคร ประจำปี 2509 (พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, 2510) หน้า 110.

หนังสือที่ 369/2499 ลงวันที่ 7 มกราคม 2499 สั่งกำชับให้เจ้าหน้าที่และผู้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน ปฏิบัติการและตรวจตราควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับโดยเคร่งครัด และให้ถือว่าการปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมและรักษาเงินผลประโยชน์ของทางราชการเป็นราชการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ถ้าละเลยบกพร่องจะไม่พิจารณาความดีความชอบประจำปี กระทรวงการคลังได้วางระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงินผลประโยชน์และเงินอื่น ๆ ในหน้าที่ของอำเภอและกิ่งอำเภอ ลงวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2499 โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) บรรดาเงินผลประโยชน์ของรัฐบาลทุกแผนก สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับเงินผลประโยชน์เงินส่วนลดภาษีอากร เงินเคื่อน ค่าไต่สอย และเงินอื่นที่เป็นของรัฐบาลที่มีอยู่ในที่ว่าการอำเภอ ให้นายอำเภอหรือผู้รักษาราชการแทน และกรรมการถือฤกษ์เก็บรักษาเงินเป็นผู้รับผิดชอบรักษาจนกว่าจะไต่จ่ายเงินนั้นพ้นความรับผิดชอบตลอดไป การเก็บรักษาให้เก็บไว้ในตู้เซฟ กำป็น ซึ่งกระทรวงการคลังจัดไว้

(2) การฝากหรือรับฝากเงินผลประโยชน์หรือเงินอื่นที่เป็นของรัฐบาลหรืออยู่ในความพิทักษ์ของรัฐบาล ซึ่งหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ นำฝาก เก็บรักษาไว้ในกำป็นหรือตู้เซฟ โดยปฏิบัติตามระเบียบการฝากเงิน

การควบคุมดูแลการเงินและการบัญชีในหน้าที่ของเสมียนตราอำเภอ

เสมียนตราอำเภอเป็นข้าราชการสังกัดแผนกปกครองอำเภอ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การพัสดุ และการเก็บเอกสารสำคัญต่าง ๆ เสมียนตราอำเภออยู่ในความควบคุมดูแลและรับผิดชอบของนายอำเภอ นายอำเภอจึงต้องตรวจตราดูแลให้เสมียนตราอำเภอปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต และถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน

5. การรายงาน

การรายงานเป็นหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งมีหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังนี้⁴⁹

⁴⁹ "พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457" มาตรา 92:

(1) ให้รายงานความทุกข์สุขของราษฎรและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องที่
 (2) การรายงานให้รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เว้นแต่จะมีคำสั่งโดย
 เฉพาะ หรือถ้าเห็นว่าการรายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดจะไม่ได้ประโยชน์ อาจจะรายงาน
 ไปยังที่ซึ่งเห็นว่าได้ประโยชน์ต่อราชการก็ได้ แต่ต้องแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ
 ด้วย

(3) การรายงานประจำ บอกเหตุการณ์และขอราชการในอำเภอ ควรจะ
 รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดไม่น้อยกว่าเดือนละหนึ่งครั้ง ส่วนรายงานการจรนั้นแล้วแต่
 จะกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือเหตุการณ์อันควรรายงาน การรายงานควนซึ่งบอกเหตุสำคัญ
 หรือเหตุปัจจุบันทันด่วนจะต้องรีบรายงานทันที

การรายงานเหตุการณ์และขอราชการต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเจ้าหน้าที่
 จะได้ทราบ ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตลอดจนผลงานที่ได้สั่งการไป การรายงานนี้กระทรวง
 มหาดไทยได้วางระเบียบไว้ เป็นหน้าที่ของนายอำเภอจะต้องปฏิบัติตาม โดยปกติมักจะจัด
 พิมพ์แบบรายงานไว้ อำเภอเพียงแต่กรอกรายการในเรื่องต่าง ๆ ลงในแบบพิมพ์ เช่นการ
 ทะเบียนทุกประเภท เหตุอันตรายต่าง ๆ การชลประทาน โรคระบาด เป็นต้น รายงาน
 ประจำเดือนถือว่าเป็นรายงานปกติที่อำเภอจะต้องทำ นอกจากนี้ยังมีรายงานพิเศษ เช่น
 รายงานเหตุอุจกกรจจ รายงานการปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามคำสั่ง